КЊИЖЕВНЕ НОВИНЕ

Год. I Бр. 4 ☆ Цена 20 дин.
БЕОГРАД, ЧЕТВРТАК 4 ФЕБРУАР 1954
Лист излази сваког четвртка

Приповедач Вељко Петровић

ВЕЛИБОР ГЛИГОРИЋ

СКЕРЛИЋ је у Историји нове српске књижевности говорећи о поезији Вељка Петровића рекао да Петровић показује све веће интересовање за новелистику и заиста новелистика је и заузела централно место у даљем његовом књижевном стварању. Збирке приповедака које су се повремено појавиле нису сакупиле све што је Вељко Петровић у прози написао. Вељко Петровић спада у најплодније српске приповеднике. Када је дао аутобиографски запис Народној енциклопедији забележио је да је до 1928 године, када је Енциклопедија издата, објавио око сто приповедака.

Мотив о пропадању искорењених друштвених слојева у граду и о животној снази сељачке земље који је био једно од главних обележја његове родољубиве поезије, изразио се и у његовој прози. Приповетка „Буња" речито говори о том мотиву. Дао је у њој веома проницљивим критичким оком слику распадања имућних бачких породица, живо опсервирану средину у којој се породица расточила, а у њој односи постали лицемерни, лажни и нељудски. Сељачки син, упропашћен лакомисленим расипним животом угледне градске породице у којој је увек био туђинац, на рубу пропасти враћа се буњевачком селу и сељачкој земљи која му је по овој приповеци једино могла срећу донети.

Приповетка „Сремачка шала" такође је карактеристична за приповедачки став Вељка Петровића, за једну од главних животних тема његовог уметничког стварања. Критичким духом у коме има једва прикривене жучне сатиричне оштрине насликана је у њој манастирска гозба на којој угледној господи из града на вршку гастрономских уживања архимандрит приређује специјалну забаву. Доводи старог сељака који на свима таквим гозбама као атракцију за увесељавање господе прича болну, интимну причу о својој женидби и пристаје да му се ловачки разузурени и поднапити гости ругају.

Но најпластичнији, најрељефнији израз добио је овај мотив у приповеци „Салашар" у којој су се најпотпуније и најиздашније манифестовале и одлике приповедања Вељка Петровића. Необично је верно, дубоко истинито приказан однос господе према сељаку у тој приповеци. Господа прилазе сељаку срачунато, вођена саможивим интересом, демагошким лицемерством и прикривеним унутрашњим презрењем које избија на видело драстично када сељака хоће да употреби за своју играчку. Сељак са своје стране лукаво и притворно угађа господи, чини се пред њом мањи него што је, препушта се њеним каприцима, смеху и поругама. Но када је на својој земљи, у свом поседу, враћа јој мило за драго, устаје на ноге пред њом у својој робустној, природној величини и на свој начин свети јој се за презрење које је она према њему испољила. Вељко Петровић је мајсторски, са изванредним познавањем карактера и психологије бачких људи изградио ову игру господе са сељаком и реванш сељака господи, њихов међусобни подземни сукоб. На крају приче ликује сељак над посрамљеном господом, а у његовом ликовању учествује са великим личним задовољством и сам писац.

(Наставак на другој страни)

ИЗМЕЂУ ДВЕ СТРАШНЕ ГОДИНЕ: 1914—1941

Вељко Петровић

ИСПИСУЈЕМ то име овако огољено, без икаквих атрибута и украсних придева који увек нужно сужавају и осиромашују значења и онда када их заоштреније опредељују: јер још од детињства, то име је, за мене, и баш овако, препун, густ појам, и чврста, светла целина. Уредник додуше тера своје и пише: нека је моја данашња тема Вељкова јавна делатност. Али ко би међу нама поуздано и тачно одредио докле допиру, када почињу и чиме се све исцрпљују поетске функције? И шта би све ваљало знати да се о њима поводом Вељка овако на брзину каже ма и оно најосновније, и иначе јасно-прејасно? Зато се ни ја не усуђујем да као из рукава побадам овде границе и одређујем снаге и значења тих домета. Ево података два: чини ми се да и они казују нешто о мојој теми.

Први је из године 1914: врло давнашњи.

У тадашње село рат је улазио к нама споро, нечујним кораком снебивања, још несвестан својих страшних права: људи су се споро опијали њима. Али је постепено и полако он уклањао све обзире, смештао се и коначно удобно сместио и онде, за дуго остајање, — све видљивији, свудприсутан. Рат је већ био почео, или тек што није; можда већ подуже и трајао. Ја сам још у основној школи, сеоској. А сручило се све то на нас заправо свом тежином — добро памтим — једног недељног поднолетњег предвечерја. У кухињи букти за то доба године необична ватра; при том неприродном осветљењу које у рани сумрак више смрачује него осветљава, сред збрканог и преплашеног сашаптавања, нестају у пламену углавном књиге: оне тако присне и напамет нам знане „Илустроване ратне хронике", и ко зна шта још подозриво с њима. То спаљујемо најлепше што имамо у оном тренутку, кумановску Србију. Међу књигама се нашла и једна танка, белих корица, а с њоме нераздруживо спојена и фотографија, једна од оних из познате Цвијановићеве лепе серије живих српских писаца. На чистој празнини насловне стране, црвеним словима, две прекосне, тврде речи — **Родољубиве песме.** При дну, једна једина, забрањена и страшна у својој самоћи: **Београд.** На фотографији, младић: у црном жакету, а из оног неудобно високог, тада помодног тврдог оковратника, дугуљасто, бледо, бледо лице вантредне мушке лепоте, погледа некако у себе загледаног, несагледљивог. Не знам да ли сам књижицу и слику тада угледао први пут; први пут сам их тада доживео, заувек.

Опасно сложену ствар казујем сада, знам. Да ли претерујем док све ово причам? Шта је од свега овде истина, шта тек накнадно схваћено и логичније повезано? Ништа не дописујем, међутим. И сам сумњичав, уздржавам се да кажем све: збијам, не објашњавам, радије прећуткујем. Мора да су моја осећања онога тренутка била веома дубока и интензивна када су још и данас овако свежа и јасна.

Када је фотографија искрсла, као да је за тренутак све застало. Сви су се наднели над њу, у ћутању. У полутами, лелујале су се сенке, сабласно, заверенички слатко. Разговор, несређен, опрезан а усплахирен, зауставио се. А тада: — То је Вељко, — кажу сви одједном, одмах, некако ведро, са олакшањем. Полако, почињем да схватам. Знају му дакле оца, сестре, боље но њега самог. Та он је одавде, ето, из најближег суседства, а сада је ваљда и он у Србији; био је и у Босни. (И деца, знали смо шта је Босна). Има нешто увредљиво у томе како говоре о њему, како брзо прелазе преко њега, — тако осећа онај дечак који сам био ја. Говоре са очевидним празнинама, равнодушно неодређено и без узнемирености. А међутим: Он је написао ову књигу коју сада ваља спалити!

Не умем рећи зашто сам књигу сакрио, зашто чувао и сачувао. Разумео је нисам — узалуд сам се због тога једио. Шта заправо значи ово: **тицама селицама?** Мора да је нешто ружно бити таква тица. Ово, **Авали,** мора да је дивно. Гле какав је, а песник! А ови моји га знају, видели су га, можда разговарали с њим, па ипак тако о њему — као да је то обична ствар: књигу написати, овакву!

И тако је књига потонула у оном углу одмах лево од улаза у дечју собу, под прозором, где су кликери и шарене коцке, дрвене сабље и калпаци, измешала се са ужасом Хофманове прозе, међу дечачким гајнама, сама тајна највећа. Не сећам се да ли сам после покушавао да књигу и прочитам.

Шта да надовежем на ово? Само оволико: Буну је сејала ова књига. Онај дечаков здрави инстинкт извирао је из целокупне атмосфере онакве средине која је знала да је књижица једном заувек и коначно вратила песников завичај у крило Србији и под заклриље Београду. Буна се крила те под морање спаљиване књижице.

Други податак је познаји, из другога рата, из године 1941. (У неком далеком бољем времену дечаци и девојчице, срећни памтиће ове две године елегантним ђачким триком: простом фриволном пермутацијом двеју последњих бројки; за нас, те две године остаће усудно неизбрисиве: страшне границе које омеђују предах тако потребан да бисмо издржали оно зло што се на све стране врелива ван тога оквира).

Окупација. Не само овде, на постојбини Вељковој а поново без Вељка, него још једном и онде, у оном истом, сада поново забрањеном а некако туђем, не много привлачном Београду. Питамо се, често: шта је са Вељком.

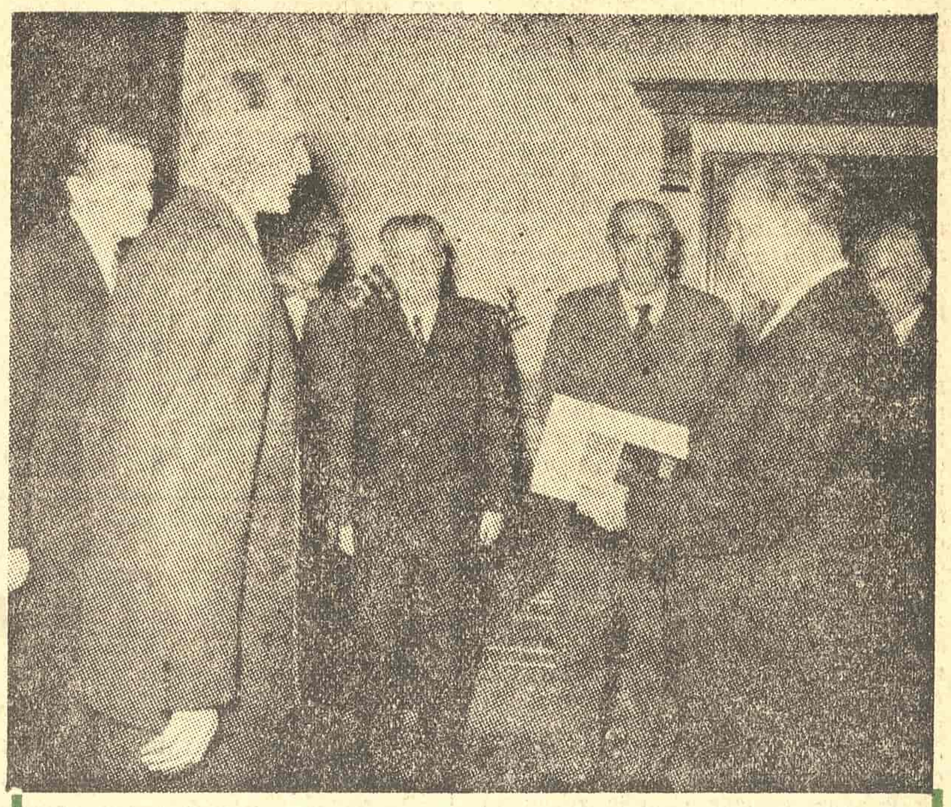

Претседник Републике примио делегате Савеза књижевника Југославије

Претседник Републике Јосип Броз Тито примио је делегацију Десетог пленума Управе Савеза књижевника Југославије коју су сачињавали Јосип Видмар, претседник Савеза књижевника Југославије и представник Друштва словеначких књижевника, Душан Матић, претседник Удружења књижевника Србије, Петар Шегедин, претседник Друштва књижевника Хрватске, Димитар Митрев, претседник Друштва књижевника Македоније, Марко Марковић, претседник Удружења књижевника Босне и Херцеговине и Александар Вучо, генерални секретар Савеза књижевника Југославије.

У име књижевника Југославије Јосип Видмар честитао је другу Титу на поновном избору за Претседника Републике и изјавио да су пленум и сви чланови Савеза књижевника Југославије примили његов избор с великим задовољством и осећањем да је он гарантија за даљи развитак литературе и целокупне наше културе. Затим је претседник Удружења књижевника Србије Душан Матић предао Претседнику Титу на поклон алманах с прозним и поетским радовима наших књижевника у 1952 години.

Пошто се захвалио на честиткама и поклону, Претседник Тито задржао се два часа у срдачном разговору с књижевницима интересујући се за рад пленума и проблеме књижевног стварања, а затим је своје госте задржао на вечери.

Био је у затвору, чујемо, и страхујемо. Пуштен је најзад: и та вест прелази две немогуће границе и два илузорна кордона. Са зембиљем, стоји у реду са осталима, одлази на пијацу, у берау. Одахнемо: неће укљати ону чисту књижицу.

Једнога дана дође ми мали гимназист, рођак. Превртем по његовим ружним књигама. (Зашто се сви уџбеници света штампају тако неукусно, у најнеинвентивнијој типографској ругоби, када би баш те књиге, пре него икоје друге, требало да блистају лепотом и маштом, раскошно, расипнички безгранично скупоцено?) Књиге су штампане у туђој, сада поново непријатељској земљи, туђим, сада поново наметаним нам језиком, оним истим против кога се дигла и моја некадашња бела књижица. Одједном, нађе се у мојој руци и ђачка свеска — коцкаста, лоша, ратна хартија — пуна стихова. Дечак учини онај гако добро ми знан покрет: ко није крио своје стихове?

— Ти пишеш песме, — више констатујем но што питам.

— Пишем. (Данас се стихови више не скривају: то сам научио доцније). Али ове песме нису моје. Ја сам то преписао.

И одиста је преписао: преда мном је, у не баш уредној ђачкој свесци, преписана читава књижица Вељкових **Родољубивих песама,** од корице до корице. Нимало калиграфски, час оловком час мастилом, како кад, као када преписујемо **у хитњи нешто без чега не можемо.**

— Свиђају ти се ове песме?

— Да. И не само мени. У нашем разреду има нас тројица који смо их преписали, све. Неке од њих као данас да су писане, за нас. Напамет их знамо.

— Песме се зато и пишу да би се знале напамет, — правдам га и сам, сентенциозно.

Било је пролеће године 1943. Прошао је већ био Стаљинград. Некако тих дана изашла је, на мађарском, у Пешти, преписка Сентелекијева: замашна књига од преко 400 страна. На страни 207-ој, при дну, упирем прстом на одломак Сентелекијевог писма писаног 21 априла 1931. Место се односи на Вељка:

> Занимљиво је — пише мађароки књижевник — да се Вељко померно знатно ка левици, а највећа му је брига како да дође до пасоша за Русију.

Овај дечак преда мном узима ми тада из руку књигу и чита текст полако још једном, само за себе, као потврду онога што и сам слути, што жели и што му треба, данас, године 1943 у пролеће, под окупацијом.

* * *

Јавна делатност, друштвена улога писца? Ево је. Између две страшне године, 1914 и 1941, остати чист, да би могао бити извор надахнућима, човечним и чистим. Не укаљати се, да би помогао другима да се не каљају.

Нови Сад

МЛАДЕН ЛЕСКОВАЦ

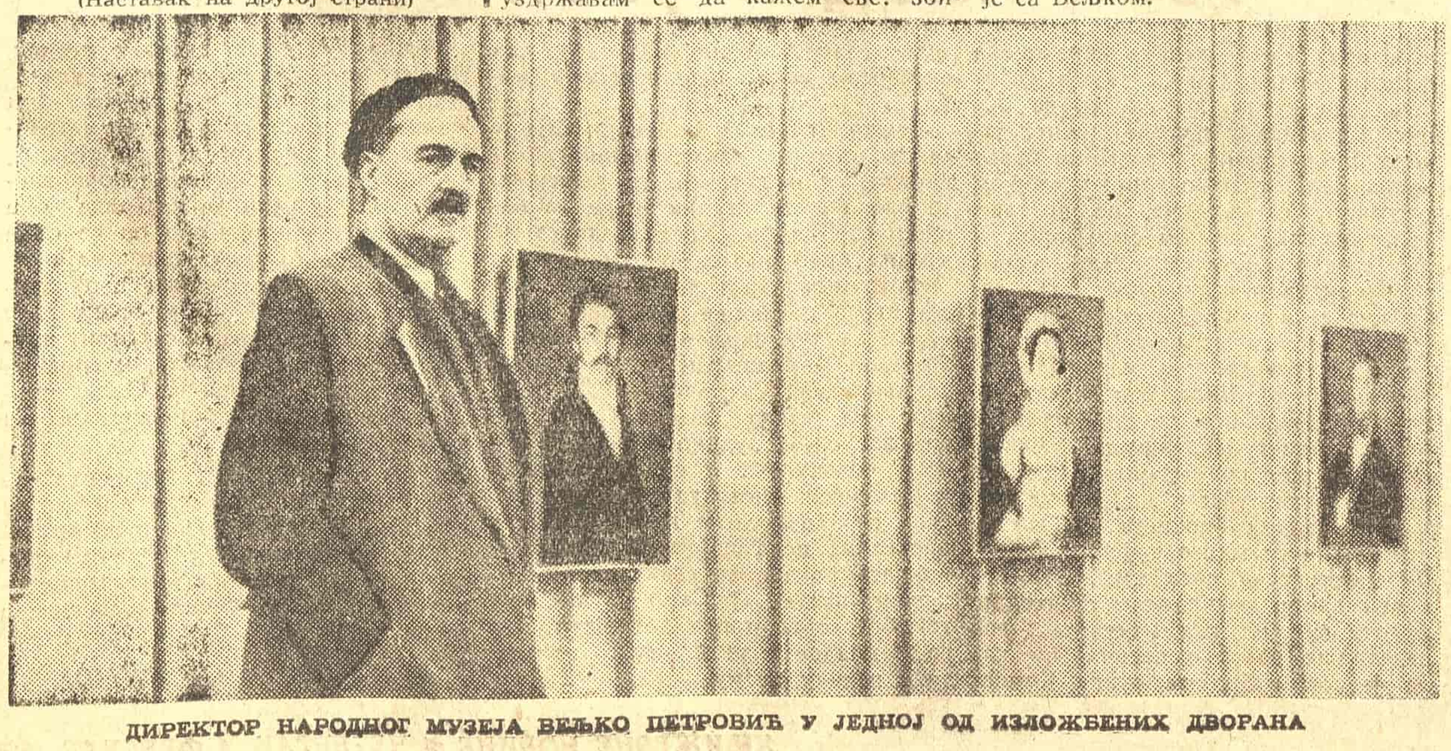

ДИРЕКТОР НАРОДНОГ МУЗЕЈА ВЕЉКО ПЕТРОВИЋ У ЈЕДНОЈ ОД ИЗЛОЖБЕНИХ ДВОРАНА

Приповедач

Вељко Петровић

(Наставак са прве стране)

Вељко Петровић је налазио опојног животног сока свом приповедању у природи. У понос салашара баћа-Бабијана са природним богатством, беритетним изобиљем бачког салаша ушао је и лични понос писца, његово угодно унутрашње задовољство када се нађе пред бујним и сочним плодовима природе. Унутрашње задовољство те врсте, Вељко Петровић је излио и у друге своје приповетке. Њиме се прелију слике свега онога што је у непосредном односу са природом, што непосредно пониче из ње. У њој је човек снажан, јак, мужеван, а у њој је и спонтано људски присан, па и племенит. Нема ни имена, ни титуле, а његово дело је велико у својој простоти, једноставности и природности.

Налазио је морално здравље, лек души у мирису земље, у свежем даху бачког поднебља, на бујним недрима богатих плодом њива, угара и утрина. Мотив родне земље је чест, нарочито у његовим првим приповеткама. Родна земља је у људима, у њиховој крви, у комплексу њихове психологије; у њиховим судбинама. Песма „Српска земља" Вељка Петровића оштро акцентована у побуни и љубави налази одјека и у приповеци „Молох", у њеној теми да родна земља прождире своје таленте, али да је њен матерински позив магично неодољив. Магија родне земље је необично снажна и жива као нека митска сила у души сељака који је трагично изгубио сина у приповеци „Земља". Родна земља, крепка у моралном здрављу, позива жандарма Пају Недучина, погођеног невином крвљу коју је пролио, да јој се врати, у приповеци „Служба" испричаној на душак, веома импресивној у снажном захвату драматике сукоба и у емотивним моментима проживљавања људских унутрашњих душевних борби и криза. Дуго, нарочито у првом периоду рада на прози, Вељко Петровић је окупиран тежњом да проникне у природу својих земљака, у оно што је у њима елементарно, својствено и оно што је у њима наслеђено, што им је дала историја и поднебље краја у коме живе.

Ређе су сентименталне љубавне историје у његовој прози. Издваја се између ових „Покварено писмо", цртица у којој су са емотивном непосредношћу изражена осећања заљубљеног младог бића. Иначе је Вељко Петровић дао више места природном нагону, чулности, када је приповедао о интимним људским односима. Жена је женка а мушкарац је мужјак у његовој прози. Љубав је страсна, чулна и у оквиру сентименталног доживљаја какав је онај у приповеци „Наш учитељ четвртог разреда", у којој је Вељко Петровић сензибилно проникнуо у дечачку психу и с пуно непосредног проживљавања дао прва дечачка животна сазревања и искуства. До безумља дивље зачаране страсти је љубав Циганке у приповеци „Мужјак". Закони природе су елементарни, а уједно и загонетни у својој сили у историјама људских односа о којима Вељко Петровић приповеда, поготову када делују у компликованим душама. У једној од његових најинтересантнијих, најсензибилнијих и најнервнијих приповедака које је писао пре Првог светског рата, у приповеци „Миклошићеве Сирене" дате су љубавне страсти као магичне силе које могу бити и кобне по људски живот. Веома је упечатљиво портретиран у тој приповеци лик жене пусте, слободне воље, страсног темперамента, путене женствености која безобзирно замршује људске животе.

У неким приповеткама Вељко Петровић је заузимао и субјективан став према интимним људским односима. Каткад је, ако је жена припадала кругу бачке господе, приказао је као цинично аморално створење који иде од руке до руке, откривајући пантерско у њеним чулима безобзирно према људским судбинама. Каткад је пак, ако је жена припадала простом пуку доброћудно се смешио врелој крви њене природе којој она неумитно предаје цело своје биће. Њена женственост је тада спонтана, груба, али и у себи радосна, живахна стихија природе. Таква женственост је описана у приповеци „Перка Паткуша" у којој је испричана љубавна историја примитивне новосадске салашарке са француским племићем уз врло живописну илустрацију средине у којој се забавља сирови, прости, а непосредни у изливима своје страсти пук.

Вељко Петровић поседује као приповедач необично живу радозналост духа, необично витално активну, покретљиву, пасионирану опсервацију. Његова проза садржи велико богатство животних детаља таквих који дају да се непосредно, конкретно чулно осети приказивана средина, њене особине, атмосфера и њена клима. Поднебље Бачке, не само њене природе, него и њеног друштва је такорећи у крви приповедања Вељка Петровића. Обиље догађаја непосредно доживљених, обиље нијансираних претстава сачуваних у сећању о животу Бачке, о њеној свакидашњици, дато је издашно у виду анегдота, хроника и живахних козерија у Петровићевој прози. Онако као што у поезији није хтео да на патриотским осећањима гради националну идилу, такође није хтео да створи идилу ни од свога родног краја. Понекад пут је плануо и гнев у његовом приповедању, понекад пут се излила и горчина.

Радознало приповедачко око желело је да упозна разноврсне манифестације живота и разноврсне типове људи. Велики број различитих личности дефилује у Петровићевој прози, од деце до људи и жена дубоке старости. Све су ове личности живе и пластичне, све су прожете писчевом пасионираном радозналошћу духа који жели да ухвати оно што је особеност у њиховом интимном животу, у исто време и оно што носе у себи као печат средине. Покретљива, жива радозналост духа, усмерена на оно што је конкретно, на чулна збивања у животу, сачувала га је од схема ликова.

Вељко Петровић се ретко кад гласно смеје и рута у својој прози. Неколико његових цртица као што су например „Федор", „Матурантски састанак" имају сатиричне оштрине, неку врсту сатиричне ироније и пародије у коју се излило огорчење на друштвене паразите. Дискретног хумора имају слике у којима Вељко Петровић илуструје навике, механизиране и шаблонизиране односе у малограђанским породицама, које развејава живот, и такве слике у којима неупадљиво иронизира велике одлуке у малограђанским породицама, свечане завете које живот поништава. Његова приповетка „Госпа Сарина Ленка" садржи у живописно, утанчано проницљивом сликању уоквиреног утабаног живота малограђанске средине у суштини сатиру на ту средину.

Мотиви прозе Вељка Петровића нису остајали само на ужем покрајинском терену. Вељко Петровић је радознао у граду за сложеније људске природе, за комплексније људске психе, за унутрашње противречности и сукобе у људским односима. Сензибилни немир људских бића жељних нових доживљаја улазио је у његове приповетке. Тим грозничавим немиром модернијег градског човека испуњени су драматични сукоби у приповеци „Миклошићеве Сирене", страсти личности у њој, узбуркане до вирова који вуку њихове судбине у поноре живота.

Посебно место у прози Вељка Петровића заузимају приповетке које припадају збирци „Препелица у руци". У једној од првих приповедака, у приповеци „Јанош и Мацко" Вељко Петровић је с великом душевном топлином и срдачношћу третирао тему односа човека према животињи. Веома узбудљиво дато је у тој приповеци пријатељство једног људског бића, промашеног у животу, заштитничко према животињи која је изложена ругању света. Трагичан епилог овог пријатељства је болан у људском спајању две судбине које је суровост живота претукла.

Лирски надахнуто са утанчаним познавањем живота животиња, Вељко Петровић је у оваквим приповеткама дао неколико импресивних, складних и сугестивних уметничких слика. Чар ових приповедака је у третирању животиња као бића која имају свој унутрашњи живот, своју психологију и свој сензибилитет. Петровић је суптилним артистичким средствима, асоцијацијама са људском психом које су полазиле из племените човечности запажао читаве драме у животу животиња, откривајући сликарским оком оригиналне лепоте и чари у њиховим односима. Драма у односима два лањета у приповеци „Боцко и сестра" је праћена артистичким, поетским доживљајем грациозних лепота њихове игре, чари виталности које избијају из њиховог тела, њихових покрета, из њихове изванредно гипке и мобилне природе. Топло, лирски сензибилно прилазио је Вељко Петровић анализи односа између људских бића и животиња, дајући упоредо и путеве њихових судбина. У понекој причи драматика интимних људских односа симболично се рефлектује на удесу животиње. У дрхтавом срцу рањене препелице је рефлекс атмосфере ноћи окупације и њене психозе пуне кобних претњи, сенки смртних опасности.

Сличице односа људских бића и животиња добијају посебну чар љупкости када су у питању деца. Вељко Петровић осећа, разуме, с пуним срцем улази у дечији живот. Његове приповетке „Перица је несрећан", „Наш учитељ четвртог разреда", „Играчке", објављене у збирци „Варљиво пролеће" показују живу радозналост за дечију психу, за оно што се догађа у дечијим душама када у својој најближој околини доживе оно што је за њих чудно и необично. Мотив о контрасту градског живота продро је и у овакве приче. У приповеци „Играчке" малишан сељак придобија градско дете за своје примитивне играчке које распаљују дечију машту.

Развој српске реалистичне приповетке није се зауставио на почетку овог века на приповедачком раду Симе Матавуља, Боре Станковића, Иве Ћипика и Петра Кочића. Вељко Петровић је овај развој помакао даље. И у садржини и у форми, у тематици, у савременијем третирању животних проблема, па и у развијенијем обликовању приповетке. Теме градског човека компликованије у продубљивању људске психе и људског сензибилитета улазе с њим у област српске прозе. Вељко Петровић у књижевној епоси овог века, у новијој етапи развоја историје српске књижевности, заузео је својом маркантном уметничком индивидуалношћу, делима које је дао и које даје, угледно, значајно и високо место, ушао је заслужено у ред истакнутих српских приповедача којима је утврђено место у историји српске књижевности.

Ти ниси списатељ...

Ти ниси списатељ, ти си песник роду,
ти му не „читаш", већ по звезда ходу
далеку, претил', јављаш непогоду,
— и речју славиш народну слободу.

Ти ниси списатељ, и пишеш од муке;
све што од твоје још остане руке,
— да грдне, твоје и мудраца, бруке! —
проклетог пера то су само зуке.

Мастиљав потез, вражји плес на белом,
лукаво жмурке с коректуром, прелом...
— Боље Аполон да те гађо стрелом
но бочити се у животу целом
с том редакторском, издавачком фелом!
— — — — — — — — —
Ал' што сам икад у тренутку реко,
у срце дирнут, поносно и меко,
надгласиће те, после нас далеко,
празноглавих разметљиваца блеко!
— — — — — — — — —
Међ' њима често стран, ја волим људе,
пõмíсли на њих нујан дух ми буде,
мој сан: лепотом бајати им труде...
— Ти, љубави, ти, братство, рајски спруде,
сред пŭсте где се сва вилинства смуде!

Чим својске очи пред собом наслутим,
од њиног жара пламено зарудим,
не питам коме, умнима и лудим,
ко гуслар, дед мој, мој учитељ, гудим.

И нађем реч од које машта прене:
— не грозе мају суве, љуте смене,
тегобе дневне прсну, лаке пене,
с полеглих рака уздижу се сене, —
заричите се храбро, људи, жене!

И памтиће, понављаће га, ово,
честито, топло, лепо српско слово.

С усне на усну, сваком пасу ново,
сваки живи га је сново, срећно ково.

Планинска река што морима јури,
дохвати тако оштар камен, сури,
силовит слап, бујица њега фури:
увиру са дна облутак биљури.
— — — — — — — — —
У твом инцилу, успут, мили доме,
ишчилеће и име жрецу томе,
што нâговести ôкрилати троме,
да звонко зборе у времену зломе.

... Ал' њему годи мир у родној равни,
облака лет, нечујни шушањ травни,
утапкан гроб, завичај уклет, плавни,
— пролазност нема векова глувих, славни'...

Ех, само кад се ослободи злобе,
клевêта лажи, зависти ругобе,
пудљивих који свима узлет кобе,
из туђе вреће и валова зобе,
што туђе мисли папагајски дробе.

Ех, само кад је престао да гледа:
где унук брине а детињи деда,
где умног учи бандоглава беда;
под врелом главом срца сва од леда,
од једа језик а речи од меда,
лепоти венац где наказа не да.

Репину мере далекој планети,
а не виде ни своје на анкети,
кад кличу: браво!, морали би клети,
на преласт мисле кад већ треба мрети.

Да не гледа ко све о свему суди:
митâр о песми, пустињак о блуди,
још старије су од закона ћуди,
— затрпајте га што дубље, ви, људи!

Вељко Петровић

Увек млад и увек песник

ДИВНО је имати прославу коју Вељко Петровић има, а имати толико младе песничке и људске лепоте и у лику, и у покрету, и у живој и у написаној речи. Мене, док читам његове последње песме и док га гледам, обузима родољубиви понос. Мислим да „ово племе пропанути неће" никад, кад његови песници вечно иду усправно као пламен на ведру дану. Обузима ме песничка радост, вера у вечну младост поезије кад прочитам онај песнички Вељков аманет „Не жалим". За читање Вељкове поезије и данас треба дубоко удахнути ваздух, као за читање које од његових раних песама или Јакшићеве „Отаџбине". Човек учесталих, кратковечних узбуђења, кратка даха, не може да издржи узбрдицу у овој поезији, као што рђав пливач не може, не сме да се баци на девети вал. У приступању Вељка Петровића поезији било је увек мушкости, поштовања песничког позива. Њему су песме достојна само велика средишна осећања људског срца, само велике вредности живота. Колико ли је таласа узбуђења наилазило, колико ли се песничких слика у његовој машти јатило, а он их није удостојио бележења, већ похарчио у пријатељском разговору са људима, не дрхтећи тврдички над сваком метафором и над сваком емоцијом... иако песник у сваком свом часу, песму пише само кад се нагомилана осећања даду једино песмом изразити. Зато када он каже стихове, у њима чујете песника који се јавља као савест народа, песника чији се стих памти и понавља, не губећи никада свежине. „Верујте прво, и стисните пести, па онда трести, трести". „Ово је земља подлих сунцокрета... Ово је земља где се много сања... а бербу мисли туча потамани". „Та позивам вас и преклињем: станте, не будите ме; ни кад измерите све раздаљине звезда-репатица, ни када једном избројите сунца Кумовских слама, невидљива, сва, кад с Марсом почне ваш разговор живи..."

Вељко Петровић је песник чија је снага стално расла, песник-савест народа. Једино такав, те величине, те озбиљности песник може да каже мисао да би вредело да се из мртвих пробуди само „чим умре, бедник, последњи доушник... чим се затрпа последњи завидник, чим скапа, злодух, последњи клеветник". Моралне вредности такав песник ставља изнад свих достигнућа људског ума, изнад његових победа над васионом. Једино песник Вељкове човечности и смелости могао је да изрази мисао да је поток људских суза и људске крви „страшна, превелика цена којом се тако распикућски плаћа за сваку стопу крчевине пусте..." Само је песнику тог богатства могло дотрајати снаге и младости да и данас напише тако велику песму.

Вељко Петровић је увек песник. И његове приповетке кипте поезијом. И у њима он говори крилатим језиком метафоре. Ни сав посматрачки дар, ни вештина приповедања, ни живи људи у његовим приповеткама, нису успели да наткриле оно песничко у њима. Само он се овде предаје и оној осећајности коју у песми кроти, он ту опева цео човеков живот, завирује у сваки кут људског срца, бива и сетан и љубак, и живахан и нежан, и горак и незлобиво потсмешљив. Он у приповеткама много шири круг појава удостојава пажње.

Овај јубилеј Вељка Петровића можемо сматрати само као пробу за оне што ћемо их славити после десет и после двадесет година. Песма коју ће нам тада дати биће опет лепа, пуна снаге и песничке младости.

ДЕСАНКА МАКСИМОВИЋ

Писац нових садржаја

ЕРИХ КОШ

ИЗОСТАВЉАЈУЋИ све оно што је иначе неопходно да се каже у оваквој прилици, а што је по себи већ садржано и у жељи и у намери да се напишу ови редови, хтео бих, поводом седамдесете годишњице рођења Вељка Петровића и педесете годишњице његовог књижевног рада да кажем свега две констатације о његовим приповеткама — оном делу његовог богатог књижевног стварања које ми је, по мојој личној наклоности, најближе, и за које ми се, у сваком случају, бар стручна заинтересованост не може одрећи.

По традицији, по наклоности и по умењу, у нашој прозној књижевности, а можда и у целокупном нашем књижевном стваралаштву, приповетка је, чини ми се, књижевни род код нас најразвијенији, књижевна врста с којом бисмо се највише могли понети и пред народима са много богатијом литературом но што је наша. Уз Љубишу, оснивача наше модерне приповетке, уз Лазаревића, Сремца, Матавуља, Кочића и Домановића, и Вељко Петровић, који се на ове последње непосредно надовезује, има за њен развој велике, неоспорне и трајне заслуге. А зар је мала част бити, макар и временски најмлађи, члан оваквог књижевног друштва.

Но није заслуга Вељка Петровића само у томе што је био изврстан и необично вредан посленик (његових око 150 приповедака опус су који је пре њега достигао мало који наш књижевник) у роду и врсти чије су основе дали и развили његови књижевни претходници. У нашој штампи у последње време, од стране људи више ћудљивих и нестрпљивих но упућених и радиних, могле су се чути примедбе да наша књижевност уопште, а приповетка посебно, већ одавно стагнира и, углавном, прежива траву наших традиција. Али, проверимо ли ово тврђење на страницама књига, видећемо колико су приповетке Петровићевих временски најближих претходника често наивне и скучене у садржају, а неразрађене и неразвијене по форми. Анегдота народне приповетке, љубав и то она идилична и романтична, строги старовремски морал патријархалне породице у сукобу са наравима новог времена, невоље сељачког живота и одрођавање интелигената — то и тек још по који садржај — биле су границе тематског репертоара наше приповетке. Вељко Петровић проширио је ове границе онолико колико су му то његово време и његова схватања дозволили, а нови садржаји условили су и развијеније и сложеније форме приповедања. У развоју наше приповетке приповедачки рад Вељка Петровића значи зато не само један нов лични акценат већ и један нови степен и крупан допринос који је већ нашао место у српској књижевности и који треба добро упознати, заволети га и усвојити да би се могло ићи даље у књижевном стварању у овој области.

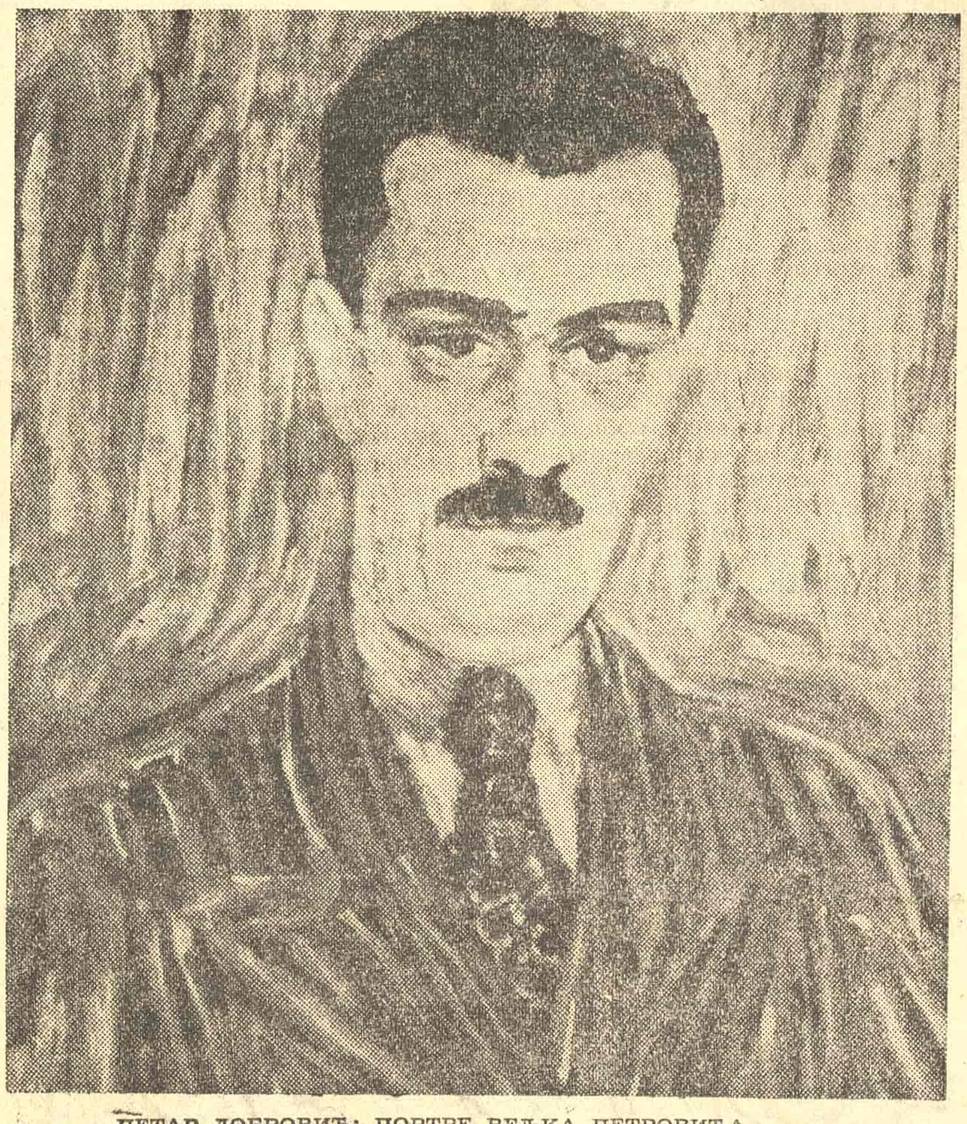

ПЕТАР ДОБРОВИЋ: ПОРТРЕ ВЕЉКА ПЕТРОВИЋА

Бор

ПАНИЋ-СУРЕП

СЕДАМДЕСЕТ година ко бор. Не само растом, који се прво види; више кореном о коме се ређе мисли, јер он продире у дубину, хвата се за стене непролазне и напаја соковима неисцрпним. Стаблу с дубоким кореном ветрови тешко могу нашкодити.

Отуд је, уверен сам, код Вељка све потекло, од продирања у родно тло. А оно је започело од рођења, од првог новинарског написа, првог стиха и прве приче. Све их је изазвао налет пустахија и завојевача на непролазност завичаја. Прикован за груду из које се уздигао, писац ју је бранио не зато што ју је одабрао, већ што јој је био заточен. Чланак, песма, фабула само су оруђа у једној истој борби, као мач или самокрес, према прилици. А положаји: од гимназиских дана до 1912 Будимпешта—Загреб—Сремска Митровица—Сарајево, ограшје авантуриста Ка-унд-Ка тих дана; од Дванаесте до Осамнаесте: Београд — балканска ратишта — албанска Голгота, са једним народом и једном војском који су, као и писац, носили исто знамење.

Што нарочито задивљује то је да Вељково дело, овако настало, нема мржње. Горке истине, да! И скидања образине противнику. И ударца по испруженим прстима. Свега што једна праведна борба носи, само не мржње и оних бора на њеној ружној гримаси: ситне пакости, потцењивања, подметања и потсмеха, — иначе тако честих сенки у делима и највећих. Та правичност ће Вељкову реч чинити дуго блиском срцу људском.

Доминантно осећање за вредност наших људи — наших писаца, сликара, јавних радника, наших карактера и темперамената — други је елеменат који Вељка издиже међу савременицима. Добар познавалац вековне европске културе не губи се под њеним громадама нити тоне у њеним понорима. У тој општој баштини он сагледа и Ђуру Јакшића, и Војислава и Даинела, доброћудни и радосни дух Војводине и тврдокорну упорност Србије. И зна да их одвагне правим тегом и постави у стварну пројекцију, незаслепљен туђим светионицима и незамандаљен шовинистичком ускогрудошћу. По томе је присно националан и дубоко општељудски лик овога писца.

И зато, кад се данас сретнем с Вељковим стиховима, широко им се насмешим и срдачно обрадујем. Познам у њима младог песника старих дана. Док је у оним раним, од 1905 до 1914, буктао надом потлачених и љубављу уверених, сада, читав људски век касније, са истом силином диже руку и упозорава мудрошћу једног дугог и провереног искуства. То бор остао на свом тлу о бурама трича прохујалим.

☆

Дела Вељка Петровића

У својој педесетогодишњој, многострукој активности, Вељко Петровић објавио је велики број књижевних радова, научних расправа и чланака различитог карактера. На осмој страни, због скучености простора, доносимо само библиографију његових посебних издања.

Пленум управе Савеза књижевника Југославије

Последњи пленарни састанак Управе Савеза књижевника Југославије, који је одржан у Београду 28 и 29 јануара, показао је, пре свега, изванредну једнодушност књижевника у оцењивању и решавању актуелних проблема књижевног живота код нас. Та једнодушност није се испољила само у ставу према одбрани права књижевника, него и у погледу његових друштвених обавеза. Говорећи, например, о дужностима књижевника у својој сталешкој организацији, пленум је истакао да појединци чланови удружења често заборављају на те своје дужности, и да се читава њихова активност своди на коришћење права која му обезбеђују удружења. Отуда, и пленарни састанци нису посећени, а разне културне акције удружења спроводе се уз учешће малог броја људи.

На пленуму је особито третирано питање оних писаца, нарочито млађих, који — уместо да својим даљим делом потврђују своју егзистенцију као књижевника — не пишу и тиме свој даљи опстанак у кругу књижевника доводе у питање. Пленум стоји на гледишту да су удружења морално обавезна да таквим књижевницима помогну, али, уколико, и поред те помоћи не покажу већу активност, удружења имају права да поставе питање њиховог даљег опстанка у удружењу.

Добар део рада пленума био је посвећен односима удружења и Савеза, као и међусобној сарадњи удружења. Посматрач није могао избећи утисак да је та сарадња постојала, али да је могла бити и плодоноснија. Предложено је да се поново издаје билтен и врши међусобна размена извештаја о раду појединих удружења, затим да се јубилеји, годишњице значајних књижевних догађаја и личности користе за ту сарадњу, да се и даље приређују књижевне вечери с писцима из разних република, да се организују предавања о актуелним литерарним темама, као и да удружења интервенишу у погледу издавачке политике предузећа у циљу упознавања националних литература.

Расправљајући о Алманаху, који је издао Савез, пленум је, и поред оправданих приговора, закључио да таква једна публикација користи нашој литератури и да њено даље излажење значи несумњив допринос упознавању активитета југословенских књижевника.

У погледу даљег награђивања, пленум се сагласио с тим да би, до идућег конгреса, свака измена система награђивања била излишна што не значи да би била и излишна свака примедба на постојећи метод.

Првог дана рада расправљало се о социјалном осигурању књижевника и о систему опорезивања литерарних дела. Истакнуто је да ће се донети уредба по којој ће се регулисати проблем реалног опорезивања књижевне продукције.

Већ сам факт да се у прошлој, а и у овој години, почео преводити низ дела наших књижевника на стране језике, говори да смо на путу непосреднијег контакта са иностранством, што међутим, не значи да је све учињено да се тај контакт још више учврсти и прошири. Примедбе многих књижевника да им се указује веома мало прилика да упознају иностране културе непосредним доживљавањем догађаја и живота осталих народа, схваћене су као оправдане.

Пре преласка на дневни ред, а на предлог претседника Јосипа Видмара, пленум је донео одлуку којом се изражава пуна сагласност са закључцима Трећег (ванредног) пленума Централног комитета Савеза комуниста Југославије о случају Милована Ђиласа и његових политичких теза које је заступао у нашој јавности.

Т. Т.

☆ ☆ ☆

КЛИС

Пуст и сам
Сури кам.

Ноћу окруњен звијездом,
Дању тишином.

Да јекне труба,
Тишина би му јек одбацила
Као киту мртвих цвјетова.

Бу̀де ли давни вјетрови
Ову камену харфу?
Хуји ли топот копита,
Сиктај оштрица,
Јецај ланаца?

Не овија се
У кули мрачној
Змија око срца.

Све је тишина: језеро мирно прози

Једино од мора до планина
Лијета слободно крило вјетрово,
Сребрно од маслинова лишћа,
Модро од морског шума.

ГРИГОР ВИТЕЗ

Вељко Петровић и српска новија уметност

ПАВЛЕ ВАСИЋ

ДАНАШЊА генерација младих историчара уметности и уметника налази у нашим музејима идентификована и класификована дела српске уметности XVIII и XIX века. Читав низ публикација може их обавестити о њеном развоју, о њеним проблемима, о личностима и мајсторима. Наша уметност се сада све више проучава, упоређује са развојем тадашње европске уметности, тако да почетник-историчар уметности или бар љубитељ може донекле да се снађе и оријентише у тој великој и сложеној области. Малом је броју људи из тога круга, вероватно, познато да је један човек имао великог удела у проучавању, афирмацији и популарисању дела српске уметности XVIII и XIX века. То је био Вељко Петровић.

Интересовање Вељка Петровића за српску уметност потиче — по његовом казивању — од једног дана када је он случајно свратио у Успенску цркву у Панчеву. Тада му је пао у очи иконостас својим уметничким квалитетима. Он чак није ни знао ко га је радио. Али од тог тренутка он се живо интересовао за ту област и то је био почетак једног дугогодишњег и плодног рада који је дао специфични карактер нашем културном животу између два рата уопште, а огроман допринос историји наше новије уметности. Рад Вељка Петровића на овом пољу манифестовао се организовањем изложби српских сликара. Једна за другом низале су се изложбе које су нашем свету обелодањивале шта је наш народ створио на уметничком пољу у току XIX века. Ту је, истина, ово само мали део оне огромне уметничке активности којом је обележена културна историја српског народа после 1690 године. Тако је наша јавност имала прилике да види изложбе слика Константина Данила (1924), Павла Симића (1926), старе српске уметности у Војводини (Нови Сад 1927), Ђуре Јакшића (1929), српске уметности (у Лондону 1930). У организацији ових изложби био је велики ако не и претежан удео Вељка Петровића. Оне су знатно допринеле да се пробуди интересовање нашег света за у оно доба мало испитано поље.

Али Вељко Петровић се није ограничио само на ову организаторску активност. Својим чланцима о нашим уметницима он је допринео да се популаришу личности појединих мајстора (К. Данила, Ђуре Јакшића), да изађу из незаслуженог заборава. Вељко Петровић је годинама сакупљао грађу о српским уметницима у Војводини. Обишао је многа места, прегледао стотине слика, стекао о сваком делу сопствени суд. Први резултати овог значајног рада били су чланци о српским уметницима за Народну енциклопедију Станоја Станојевића. Читав низ проницљивих и сопствених судова о нашим уметницима, поткрепљен дотле објављеном литературом, засновао је, може се рећи, једно ново поље рада у нашој науци. Вељко Петровић је прикупио знатну литературу коју су раније објавили наши старији радници, његови претходници: Димитрије Руварац, Стева Тодоровић, Лаза Богдановић и Лазар Николић. Овој грађи он је додао своја открића и судове, који су добили дефинитиван облик у опсежној публикацији „Српска уметност у Војводини", 1927, издање Матице српске у Новом Саду. Петровић је ову књигу написао заједно са Миланом Кашанином, који је обрадио XVI и XVII век, док је Петровић обрадио XVII и XVIII век.

Све до тога времена позната грађа овде је сажета у јединствену целину. Она даје широку слику о националним, политичким и друштвеним приликама српског народа у Војводини, о оквиру у коме се развијала српска уметност. Петровићево познавање њене суштине, њених веза са Бечом, њених проблема, његова класификација споменика, дела, оцена мајстора, прибавили су овој књизи већ одавно солидан углед. Студија српске уметности добила је овим један темељ на коме је могла даље да се развија. Висина погледа, богатство концепције, тачност судова немају само интереса за историју уметности, него претстављају привлачну и литерарну творевину. Ова књига је постала у извесном погледу класична као узор, а неопходна као приручник.

После овог синтетичког рада у коме су сажета његова знања и искуства, Вељко Петровић није сматрао да је његова мисија на овом пољу завршена. Нарочито од ослобођења 1944, као директор Народног музеја у Београду, Петровић је развио нову активност, организовао многе изложбе српске уметности и уметника од XVIII до XX века, написао опет низ чланака. Његов рад наилазио је сада на прокрчен терен, на веће разумевање, и, што је важно, на признање. Тај рад тече и данас несмањеним еланом. У овоме тренутку, из садашње перспективе, постаје јасно какву је улогу одиграо Вељко Петровић у васкрсавању српске уметности у Војводини, у оцени њеног значаја, у њеном укључењу у општу област српске уметности. Његов рад је попунио знатне празнине, обогатио српску културну историју, створио нове могућности које су млађе генерације прихватиле и користиле. Зато ће Вељко Петровић и на томе пољу остати крупна фигура, један од оних који су предано послужили својој земљи и своме народу.

КРСТА ХЕГЕДУШИЋ: ИЛУСТРАЦИЈА ЗА „БАЛАДЕ ПЕТРИЦЕ КЕРЕМПУХА" МИРОСЛАВА КРЛЕЖЕ

ПРОШЛОСТ У СЕЋАЊУ

Портрети Павела Ђурковића

М. СТЕВАНОВИЋ

ТРЕЋА по реду међу перманентним повременим изложбама које Народни музеј приређује у сали намењеној за те сврхе, дошла је изложба портрета иконописца и портретисте Павела Ђурковића, родом из Баје. Ђурковић, који је још као двадесетогодишњи младић добијао замашне наруџбине, а последњих година XVIII века, када се ближио тридесетој, имао већ завидну сликарску репутацију, не спада међу најкрупније личности српске уметности, иако је, изгледа, у своје време — „док бољег нема“, како каже један његов конкурент — уживао глас нашег најзначајнијег портретисте. Но ни данас, не само његова историска, него ни његова стваралачко-уметничка улога није за потцењивање. Услед своје репутације постао је, 1801 г., у Будиму, „придворни живописец“ велике књегиње Ане Павловне, „Ерцхерцогиње Палатинусовше“, жене надвојводе Јосифа; пред њим су позирале најкрупније фигуре ондашњег српског политичког и јавног живота, митрополит Стратимировић, Мушицки, Вук, Атанасије Стојковић, фелдмаршал Дука; српски двор у Крагујевцу обратио се њему за династичке портрете, најзад, његов глас морао је стићи и до Русије, јер 1830 г. одлази у Одесу, где слика своје последње ствари и умире. Штури биографски подаци допуњују се, унеколико, закључцима који се намећу из онога што је својом руком записао. Очигледно, био је човек убеђен у своју вредност, или бар који се држи на високој цени, — до те мере да би понекад, сигнирајући свој рад, сам себе титулисао Господином Павелом Ђурковићем. На позив Кнеза Милоша да се као његов лични сликар „на неопредељено време“ настани у Србији, он прво читавих месец и по дана због „опстојателства чрез дјела црквеног и дјела портретического“ не налази времена за одговор, а онда, као да је главом Давид, уз учтивости и стилом који одговарају личности великог уметника који с муком може да пронађе слободне рокове у календару, извештава кнеза: „от данас определио сам време 26-го октомвра 1823 до априла 15-го за исполнити Ваше желаније“. По себи се разуме да је држао до титуле „академического живописца“, иако је било злих језика који су тврдили да „у Бечу није био нити штудирао у Академији“ и да зато „грунт молераја не разуме“. Словесност је поштовао тако дубоко да је портретирао не само Вука, Мушицког и Стојковића, него и све карловачке професоре, па чак ни себе није насликао с палетом, већ с књигом у руци. Из генерације образованих Срба пред чијим су се очима одиграла оба устанка и у чијој је души поново свитало од Косова изгубљено Царство, био је патриот дотле да се на многим својим радовима, кад је одустао од младићке таштине да податке о сликању бележи на латинском, потписивао као „Славено-Сербин“ или „славено-сербски художник“, чак „краснохудожник“.

У времену када су енциклопедисти освојили и срце Јосифа II, када је класицизам захватио и удаљене провинције Ћесарије, кад је Мушицки прибирао торжествене звуке Харфе Шишатовачке у Хорацијевој метрици, а Стратимировић украшавао карловачку Митрополитско-патријаршиску библиотеку гравирама с Кориоланима, Андромахама, Корнелијом мајком Граха и сл., јасно је да се и наше сликарство пропињало на прсте да сагледа далеке Давидове форме и да сремске и бачке грађане, купце и игумане, који су почели увелико да се портретирају, види у идеалним линијама антике, о којој је Винклман утврдио да је коначна реч уметности. Том антикизирајућем модернизму, који је разголитио сву јалову беду рококоа, тој последњој речи уметности, прионуо је свом душом и Ђурковић. Академски образован или не, и без обзира да ли је с тачке гледишта оних сликара који су држали до академских рецепата познавао „грунт молераја“, Ђурковић није био сликар без знања, а још мање сликар без духа и дара, нарочито не без оштрог посматрачког дара. Преко тридесет портрета које је Народни музеј могао да прикупи на овој изложби сведоче о његовој занимљивој, врло израженој личности мајстора примитивца, у основи, који је своју неистрошену сликарску сировост и чедност успео да сједини са већ декадентном финоћом позније фазе једног стила, примљеног додуше из друге руке, да се од невештина, осредњости и сувоће провинциског живописца дигне до зрелости истинског портретисте, а на моменте и преко тога и, што је најважније, да увек, и кад посрне као сликар и кад је најсрећније надахнут, остане занимљив, јер се и сам забавља моделом, његовим карактером, његовом сујетом или његовим истинским значајем.

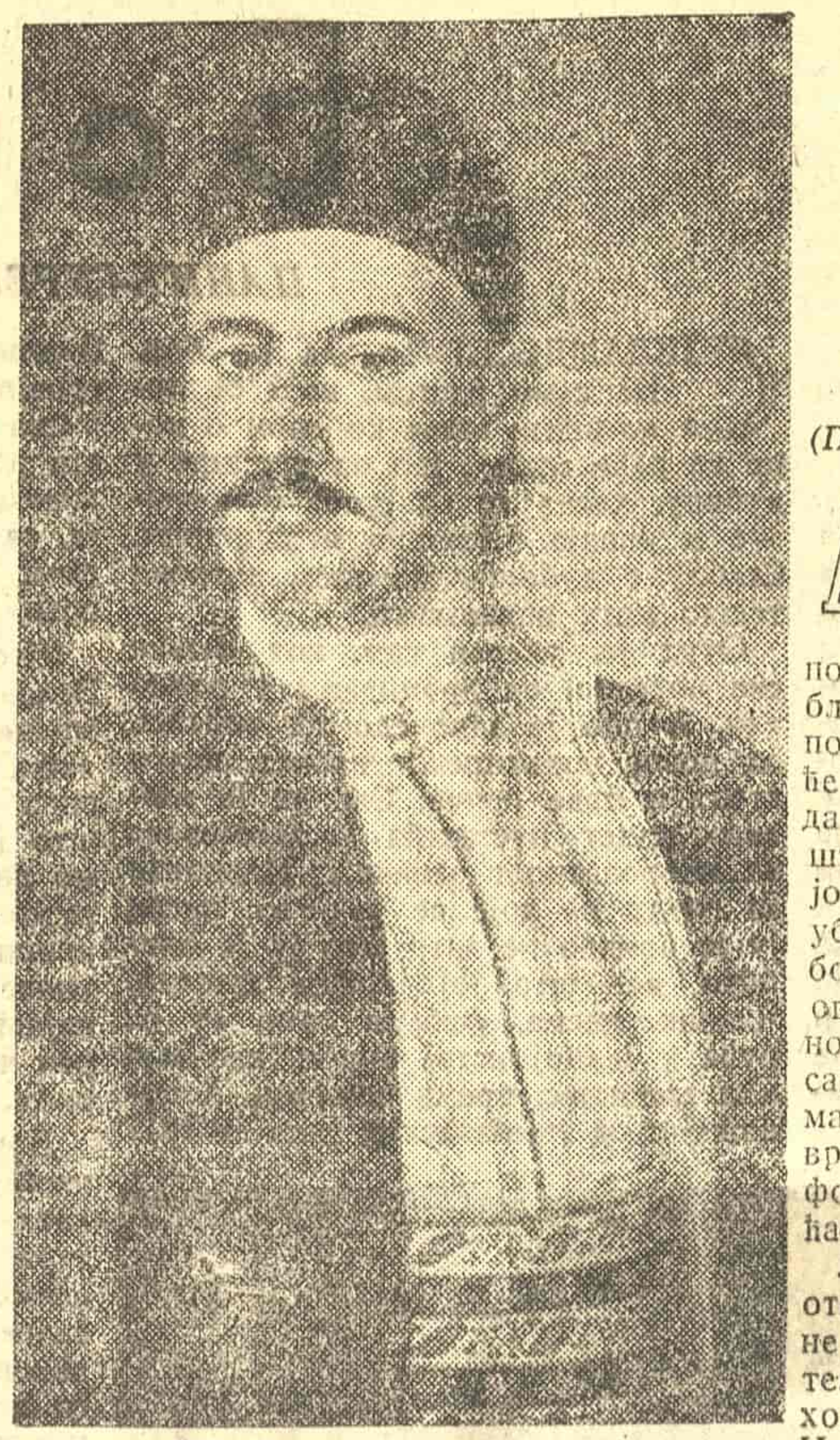
ПАВЕЛ ЂУРКОВИЋ: МИЛОШ ОБРЕНОВИЋ

Но без обзира на само сликарство ова је изложба драгоцена и као један јак млаз светлости на друштво и епоху. Оцеви и деца, трговци који су, напунивши ћемере, припасали „сенаторске“ појасе, снахе са троструким нискама бисера, опасане траком, као Госпођа Рекамије, испод самих груди, без античког светњака, додуше, него с цветом „дан и ноћ“ за струком или листом калопера у руци, синови, високи забрађени белим марамама, са белим пругастим прслуцима и огромним реверима по моди incroyable, фишкали, нотароши с уштирканим жабоима и дугим, златним ланцима, супруге с тешким миразима, с чипкастим капицама, у тоалети свечаној као за Наполеоново крунисање, иако шивеном с нешто мање шика, рашчешљани дечак, у капутићу и пози као са Гојине слике, граничарски официр с љубичастим паролама и зеленим перјем на дворогом шеширу, доктори гетингеншки и лајпцишки, Вук, Стојковић, Мушицки, игумани јазачки и шишатовачки у високим грчким камилавмама, суви, префињени, хладни митрополит Стратимировић у голубије-сивом атласу, са црвеним сегментом ћелепуша и колајном intergritati et meriti, Кнез Милош у ћурку од гримизне чохе, с огромним, свиленим турбаном, господар Јеврем и Томанија, Војводина Србија и Кнежевина Србија, њен двор, Карловачка митрополија, књижевност, политика, купци, богослови, јуристе, удаваче, цела једна класа и цело једно друштво расуто, пре сто педесет година, са обе стране Саве и Дунава, васкрсава и живи у свом парадном оделу и већ утемељеном благостању као на окупу при неком фантастичном, неодређеном пријему.

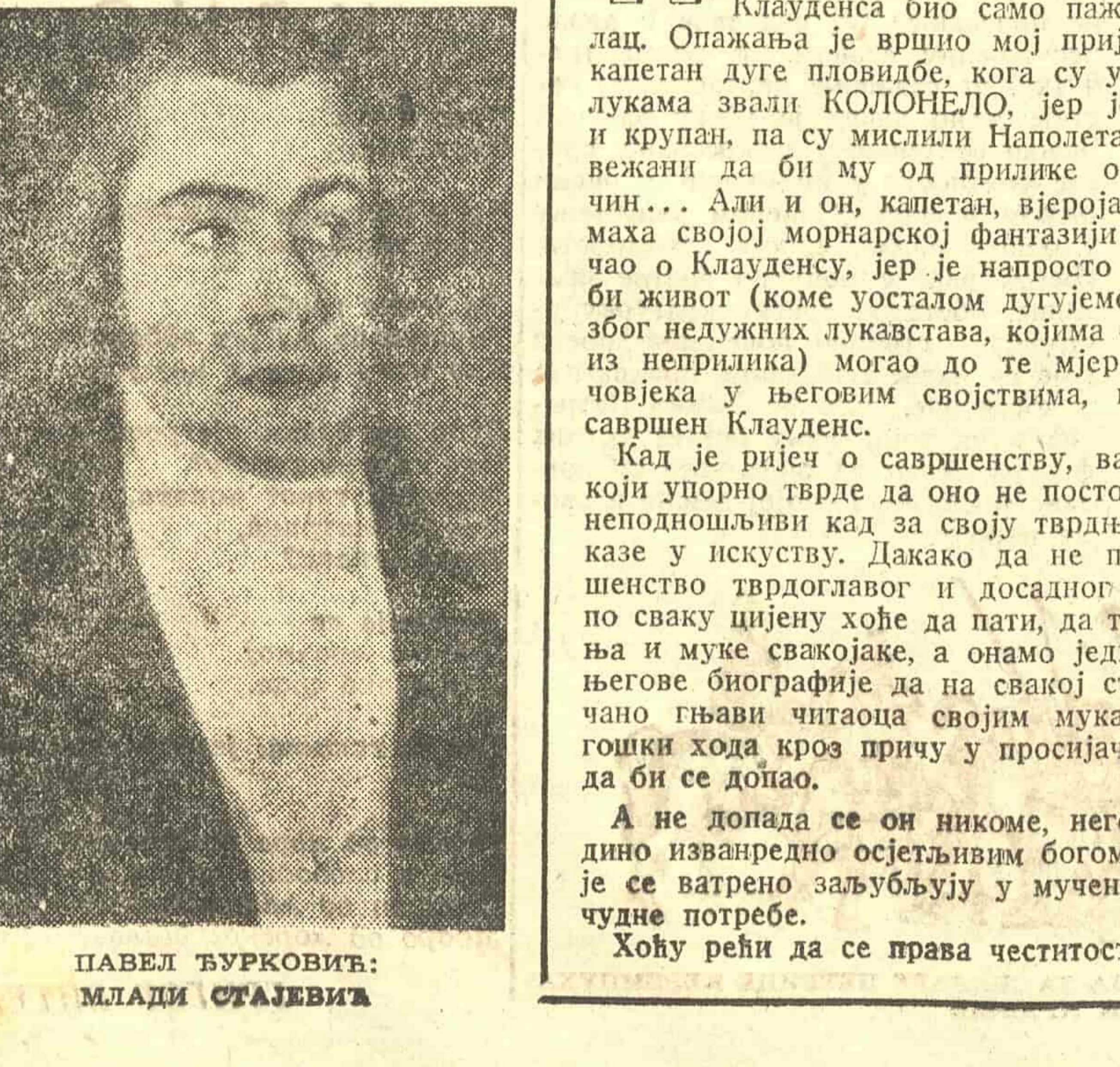
ПАВЕЛ ЂУРКОВИЋ: МЛАДИ СТАЈЕВИЋ

У земљи боје и снова

(Поводом мапе Михе Малеха)

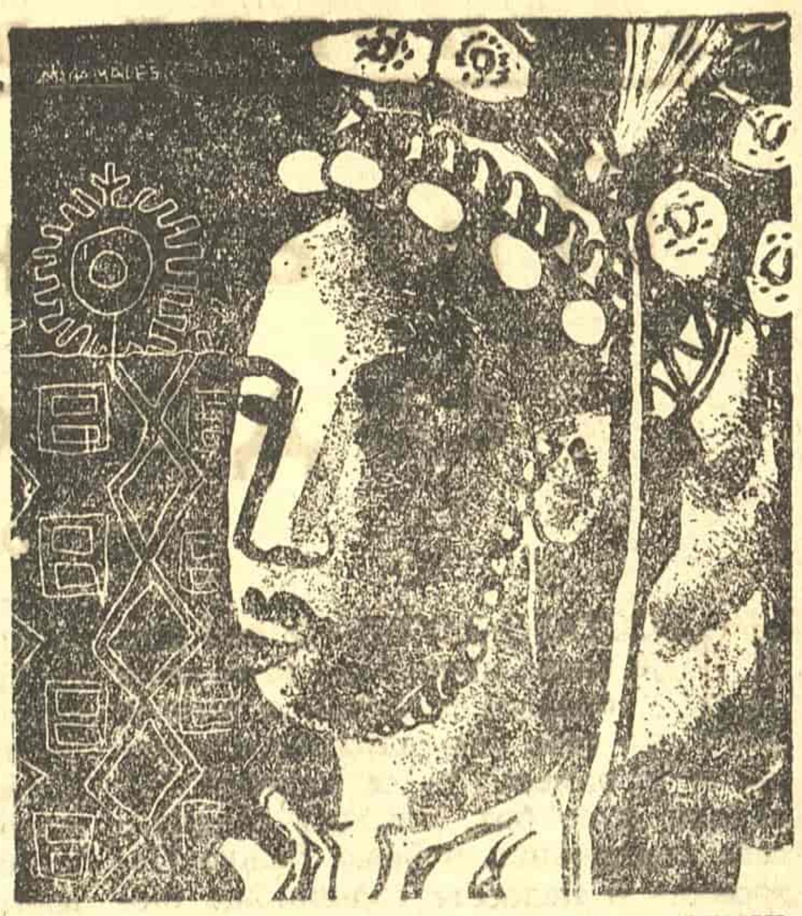
МИХА МАЛЕШ: ДЕВОЈКА ИЗ ЂЕВЂЕЛИЈЕ

ДОК листам по мапи као да чујем музику. Звуке уобличене још пре класичне хармоније. Или и после ње. Додир ритма и облика пастирства и касне лепоте Матисових сагова. Можда ће палета словеначког сликара да инспирише музичаре? Као што је графичар прошао Македонијом да би у пољима и долинама убрао дисонантне цветове својих боја тако би и композитор могао овде да нађе надахнуће у чудном и богатом мелосу народа. Али само надахнуће, само полазну тачку, материју и извор. (Бела Барток савременим интелектом транспонује фолклорне боје и звуке у ново осећање хармоније).

Једном ће неки македонски сликар открити тајни језик сопствене народне уметности. Наговештај такве синтезе већ претстављају чудесно-меланхолични, лирско-мелодични цртежи Николе Мартиноског. Или је можда и близина опасност? Мора ли се жедан поћи на изворе да би се осетила њихова стваралачка свежина? Може бити да је управо дистанца, — културна ситуација Словеније, — где песма и ношња народа живе још само периферно и у сећању, дала уметнику моћ открића, те је, као што то Зоран Кржишник каже у свом суптилном предговору, гледао очима „севернога брата“?

Денатурализација, укинуће сваке пластичне намере, редуцирање на плоху, боју и музику, одрицање, једноставност — ту је врлина ове графике. Штедљивост облика и изражајност боје — сродна фовистима — прожимају јединство архаичног и новог.

Истина, нису сви цртежи једнаке вредности. Што више бледи непосредно бележење, на лицу места фиксирана скица, што је она јаче филтрирана фантазијом, то убедљивије делују листови.

Модерна галерија у Љубљани преузела је са овим издањем (Државне заложбе Словеније) леп и драгоцен задатак. Монотипије у боји, литографије, литогравуре и дрворези, штампани у Људској правици са клишеима Словенског порочевалца, претстављају изванредно богаћење наше репродукционе графике.

Можда се посматрач мора дубље уживети да би сазнао посебну особену вредност ових листова. То су грациозне ритмичке форме чија је једноставност скоро опет луксуз. Не из спарне атмосфере стаклене баште једне касне цивилизације, из жарке снаге колективне уметности народа извиру ти савремени акорди, разложени и опет сажимани, транспоновани субјективним језиком ствараоца. А можда у архаичном спеву панске двојнице лебди и призвук далеке античке културе.

О. БИХАЉИ-МЕРИН

МИХА МАЛЕШ: ДЕВОЈКЕ ИЗ ДЕБРА

О чему пише „Литературна газета“

Повлачење Константина Симонова с положаја главног уредника органа Савеза совјетских писаца „Литературна газета“ није ни најмање утицало на садржину, стил и облик тога листа. Садашњи главни уредник Борис Рјуриков у свему иде стопама свога претходника, као и оних ранијих руководилаца „Литературне газете“, о чему сведочи, например, њен број од 22 децембра прошле године. Тај број, који не чини никакав изузетак, доноси следеће текстове:

На првој страни — уводник „За учвршћење мира међу народима“, текст изјаве совјетске владе поводом говора претседника Ајзенхауера о атомском оружју и кратку белешку поводом 150-годишњице смрти естонског књижевника Рајнхолда-Крајцвалда.

Друга страна садржи саопштење о постављању петорице потпретседника совјетске владе, два саопштења о додељивању „међународних стаљинских награда за учвршћење мира“, чланак о једном од лауреата те награде Ховарду Фасту, писмо америчког амбасадора у Москви Чарлса Болена упућено Молотову (с изводом од Ајзенхауеровог говора) и кратке изјаве директора два совјетска издавачка предузећа о плановима за 1954 годину.

Две трећине простора треће стране заузимају чланци, изјаве и дописи поводом саопштења Тужиоштва СССР-а о завршетку истраге против Берије, док преостали простор отпада на приказ другог тома „Историје Москве“, малу белешку о вечерима књижевника са Дона и библиографију.

Четврта страна посвећена је искључиво спољнополитичким темама и има везе с књижевношћу само утолико што доноси огласе о примању претплате на два совјетска алманаха.

РАНКО МАРИНКОВИЋ

Claudens

Напомена о савршенству

АКО се морамо оправдавати због својих опажања, која проистичу из радозналости, онда морам одмах овдје на почетку изјавити да сам у питању Клауденса био само пажљиви слушалац. Опажања је вршио мој пријатељ, бивши капетан дуге пловидбе, кога су у талијанским лукама звали КОЛОНЕЛО, јер је био висок и крупан, па су мислили Наполетанци и Ђеновежани да би му од прилике одговарао тај чин... Али и он, капетан, вјеројатно је давао маха својој морнарској фантазији кад је причао о Клаудерсу, јер је напросто немогуће да би живот (коме уосталом дугујемо поштовање због недужних лукавстава, којима се извлачимо из неприлика) могао до те мјере усавршити човјека у његовим својствима, како је био савршен Клауденс.

Кад је ријеч о савршенству, варају се они који упорно тврде да оно не постоји, а постају неподношљиви кад за своју тврдњу траже доказе у искуству. Дакако да не постоји савршенство тврдоглавог и досадног свеца, који по сваку цијену хоће да пати, да трпи понижења и муке свакојаке, а онамо једина је сврха његове биографије да на свакој страници свечано гњави читаоца својим мукама и демагошки хода кроз причу у просијачким прњама да би се допао.

А не допада се он никоме, него можда једино изванредно осјетљивим богомољкама, које се ватрено заљубљују у мученике из неке чудне потребе.

Хоћу рећи да се права честитост крије брижније и од саме подлости. Она је у неку руку и на сметњу честиту човјеку. Има тако поштењака, којима је честитост напросто исписана по лицу, као натпис уклесан у чисти, бијели мрамор, па мрштио се такав добричина и кривотворио своју физиономију не знам каквим пакосним гримасама, а све да би навукао рђу свом златном карактеру и набио грбу својој равној личности, да би напросто затајио своју врлину, она га свеједно неумољиво реси, скривао се он иза не знам како интересантне и узбудљиве маске из базара људске злобе. Он ће чак у хињеном бијесу навлаш извршити и какав груби и недостојан чин да би се повјеровало у његову неваљалост, но ништа му то, дакако, не помаже, јер ће смјеста, по својој доброј природи, која је јача од њега, учинити стотину добрих дијела, те ће се одмах сватко досјетити у чему је ствар. А ствар је заправо у чудној тврдоглавости да неће да показује своју честитост, па макар га то и саме части стајало. Хоће да се говори о њему да је подлац и ништарија, да је лицемјер и Тартиф; чак хоће да некако и упозори људе да му не насједају, јер се он претвара и лаже... Али мука је његова у томе (а ту и почиње његово право мучеништво), што нитко неће да тако говори о њему, јер напротив нитко ни не вјерује да би он био подлац и ништарија, лицемјер и Тартиф.

Тако добричина, с благом срџбом оправданог незадовољства, полако окреће леђа људима, повлачи се у осаму и чини добро више за свој рачун... То јест, не за рачун, боже сачувај, него за своје властито, чисто чак евађеоско задовољство: да не зна љевица шта ради десница. Честитост његова постаје на тај начин неко особењаштво, нека интимна пасија и потајна страст, као неочитована дјечачка љубав, која се носи с болном срећом у души. Тако врлина наступа под маском, као нека загонетна особа, чија су дјела чудна и необјашњива, као она изненадна спасења утопљеницима, која се, због необјашњивости узрока, сматрају прстом Провидности. Та нас доброчинства непрестано потичу да им тражимо дубље и скривеније мотиве, што им често врло озбиљно угрожава углед, те их чак доводи и у мученичку ситуацију да буду проглашена чинима лицемјерја. Али у мучеништву и јест највиша цијена сваке врлине. У томе је уједно и њезино савршенство.

Кристијан Клауденс био је висок, мршав и шутљив човјек, и то му је давало онај изглед солидне озбиљности, коју сватко цијени. Он је одлазио сваке недјеље на велику пјевану мису у главну жупну цркву, а исповједао се и причешћивао једампут годишње, о Ускрсу, али то је радио без оне горљиве и пркосне побожности, која је често израз ситних и па-

Поднебља Ранка Маринковића

(„Руке“, издање „Култура“, Загреб, 1953)

Има писаца који нас освајају у налету. Осјетимо одмах да њихови стихови нису млијеко, него алкохол, да њихова проза није преведена. Плијени нас њихова фантазија, ширина њихових видика, озон који се диже са њихових страница, мада су оне, не ријетко, позорница трљења и смрти. Придобија нас, на крају, аутентична књижевна култура која искричаво свјетлуца у њиховој реченици.

Један такав аутор је Ранко Маринковић који је објавио сада своју другу књигу (иако припада средњој генерацији савремених хрватских писаца). Ток ријеке његове прозе као да није ничим спутан, ничим регулисан, без корита, без обала он носи и прљавштину и тугу нашег трајања, и свето и профано. Ваљају се ти мутни таласи, носе они и пјесника, и само понекад читалац угледа његов бритки смијешак набијен иронијом. И аутоиронијом. (Над самим собом и над свима нама). Па и дахом једног свијетлог цинизма. Али и то је смијешак који храбри. И лијечи.

Пространства која отварају неке Маринковићеве странице захватају нас јер су више него слика живота, — рекреација његова, често далека, непрепознавајуће далека од једног реалистичког снимка. Разједајућа анализа једног продорног интелекта, мало уморног кадикад, оплођена јужњачком маштом претставља нам пјесника који има врло мало сродника код нас.

И у новој књизи приповиједака „Руке“ Ранко Маринковић је потврдио све те особине које су биле уочене у његовим „Прозама“. Новину у лику овога писца (али само донекле) претставља јаче оцртавање она два поднебља под којима он живи. Само донекле, јер смо осјетили оба још Тридесет и девете гледајући његовог „Албатроса“ у загребачком Казалишту и читајући оне двије три године до Рата неке од његових раних текстова. Овдје, сада, она су пред нама сасвим, чинећи профил Ранка Маринковића још занимљивијим, дубљим, комплекснијим.

Прво је сунчано, безоблачно небо медитеранског dolce far niente. Друго: мрачна кафкијанска клима тјескобе и смрти.

Прво поднебље он налази свуда гдје цвате блажена дангуба и смијех, гдје живе вјетрогоње, филистри и сиромаси духом. Свуда, не само тамо куда их обично смјешта комодна и убога мисао грађанинова: на југ који му је дао оно незамјењиво и непреводљиво име. Име које садржи све, које не трпи ни допуне ни објашњења: dolce far niente.

Ако би афинитет пишчев за ову климу површни (и злобни) судија тражио у поријеклу, склоност за ону другу он би могао да нађе у моди ради које су у рјечнике многих писаца ушли данас и страх и смрт (провидни и артифицијални често). Ранко Маринковић као да је осјетио могућност да га сврстају у те помодаре, и он је, с правом ,ставио на чело ове збирке једну своју кафкијанску прозу штампану прије петнаест година кад још нико код нас, а ни у свијету, није знао ништа о Кафки мада је он већ одавно био мртав. А већ ту — у прози „Мртве душе (генитив сингулара)“ — чује се истинска меланхолија кафкијанска

Црње небо може да буде само оно што га је видио Непознати који је (у причи „Бенито Флода фон Ретлих“) доживио други долазак Хитлеров:

„ — А ви сте ме већ били покопали, камерад? Ах, не чудим се, било је бурно. Јесте ли видјели русваја? А погледајте само мене какав сам: без једне једине длаке на цијелом тијелу! — и скине шешир да би ми показао главу која је била гола као и лице. — Све спаљено. Ватра цијелога свијета била је управљена на мене. Изгубио сам глас издавајући заповиједи усред експлозија, зато шапћем. Вриједно је, камерад изгубити глас да се надвичу детонације цијелога свијета! Али погледајте мало и свијет како изгледа: ни Цезар, ни Џингис-кан, ни Тамерлан, ни Бонапарте нису га тако удесили. Ха, ха...

Смијао се ружно, без гласа, с неким слинавим хрипањем у грлу и прсима, те је то прије било налик кашљу него смијеху.

— И наглух сам, морате знати. Неке свиње генерали, управо они што су против вас галамили да сте пацифист, кад су видјели да су изгубили рат подметнули су ми експлозив под стол, па су ми пукли бубњићи у ушима. На концу сам остао сам у подруму своје палаче, са свих страна опкољен од непријатеља. Испалио сам себи у уста два метка, али сам их прогутао — и извади из прслука два неоштећена метка, — ево их, ту су. Но погледајте их, чисти су, опрао сам их... Вриједно је погледати, то су хисторијски метци. С њима се свршава једна приповијест. Али два су метка као двоточје: приповијест се наставља на другим континентима. Зато, довиђења, камерад, жури ми се. Ја сам само на пропутовању. Ах, толико посла да не знам гдје ми је глава! Имам мали посалаџ у Трсту, а онда преко Египта и Перзије у Азију. Тамо треба засукати рукаве! Све је већ густо засијано, ја идем само на жетву... Због ом не плачите. Свијет мора изгорјети! Довиђења, душо моја.“

Трагика унутарње растрганости човјекове виђена је у новели „Руке“ кроз двије супротне крајности у њему самом, два екстрема између којих је он разапет: лијево — десно, земаљско — небеско, прљаво — вјечно. На неким мјестима ова тмурна слика сизифовске неизбјежности расте у својој црној љепоти до поеме.

Причу „Загрљај“ у којој покушава да размрси стари чвор жалости: стварност — умјетност, Маринковић је посветио Горану који је такође у свом кратком животу дуго размишљао о њему.

Од новела из првог поднебља треба истаћи: „У знаку ваге“, „Коштане звијезде“ и „Прах“. Са много дубине и фине интелектуалне ироније писац пролази кроз тај површни свијет који краде богу дане ,распада се и шири дах трулежи, свеједно да ли припада јучерашњици (дон Кузма, жандарм Илија) или данашњици (Ана, голи Тони и геометар).

Књига би била још јача да је изостављен недорађени „Анђео“. Можда и „Карневал“, кога спасава дивна сцена са носовима-фалусима, која као и прича о шишању докторове жене (у „Загрљају“) открива у Маринковића присуство једне здраве, пунокрвне еротичне фантазије која је помало биготно потиснута у нашој новијој литератури.

МАРИЈАН ЈУРКОВИЋ

Болеслав Прус: „Фараон“

(„Зора“, Загреб, 1953)

Кад се Болеслав Прус одлучио да пише роман из египатске историје, о последњем фараону XX династије Рамзесâ, имао је пред собом углавном само магистрално дело Маспероа **Историја старих источних народа,** у коме је нашао најважније податке о старом Египту. После владавине фараона Рамзесâ III дошао је низ владара који нису ни по чему личили на свог славног претка; они су били само лутке у рукама свештеничке касте, којој је на челу стајао првосвештеник бога Амона у Теби. Тако је у доба Рамзесâ XII, старог и немоћног, фактично владао првосвештеник Хрихор (у Прусову роману, Херхор), у већ ослабљеној и, економским и другим недаћама, расточеној држави. „Чини се да је Египат — каже о том раздобљу египтолог Жекје — био исцрпен дуготрајним политичким и војним напорима те се повлачио, ишчекујући боље дане, који, уосталом, не могу бити тако славни као у прошлости. То је епоха осредњости у сваком погледу — и цивилизација и уметности вегетирају не развијајући се, и тако то траје три до четири века“ **(Историја египатске цивилизације).** Код Маспероа и Жекјеа XX династија завршава се фараоном Рамзесом XII, који је само привидно владао, а стварна власт била је у рукама великосвештеника Хрихора, који је био самостални господар у јужном делу Нилске долине, а осим тога, главни заповедник војске, кључар државне благајне, тако да му није било тешко, 1090 год. пре наше ере, уз „одобрење бога Амона“, узети и фараонску титулу. Тако је теократија, која је владала већ дуже времена, добила и формалну потврду.

Не знамо тачно којом се све литературом (осим Маспероа) Прус служио (он често наводи и неке „аутентичне текстове“ песама, написа итд.), а не знамо тачно ни што га је потстакло да зарони у тако далеку прошлост. Можда је то било помало романтично бежање у таму древности, слично као код Флобера у **Саламби** или код Сјенкјевича у роману **Quo vadis?** Можда је то било испуњавање неког унутрашњег, интимног интереса, који се види већ у његовој раној приповетци **Из легенди старог Египта,** у којој млади наследник престола чека, и сам на самртној постељи, смрт старог фараона да би извео реформе у корист тлаченог народа. А можда су узроци били и политичке природе — бежање од строге царске цензуре **(Фараон** је изишао у Варшави, 1896) у далеко доба у коме се несметаније могло говорити и о слободи, и о праведнијем државном и друштвеном уређењу, и о олакшању терета сељацима и робовима земље... А можда је и све то било заједно.

Б. Прус, еминентни претставник реализма у пољској књижевности (тзв. позитивизма), пришао је свом задатку сасвим реалистички и позитивистички — није се препустио машти да га она слободно носи у магловите тајне старог Египта. Његов јунак Рамзес XIII непознат је, додуше, историји, није био фараон, ако је, можда, и био престолонаследник; но он је као уметнички лик постављен у сасвим одређену друштвено-економску и политичку средину, која је сва изукрштана разним интересима, у првом реду свештенства, владајућег друштвеног слоја. Стари фараон је сав под његовим утицајем —оно влада место њега, притежавајући притом већи део плодне равнице, на којој се зној и крв бесправних ратара и робова претварају у благо посвећеног Лабиринта. Свештенство води и спољну политику, нарочито у односу према Асирији, која има освајачке интересе у Феникији и Палестини, јер су оне на правцу њених трговачких путева. На врхунцу своје моћи, великосвештеници одређују и какво ће бити васпитање будућег фараона, каква ће му се дати власт, колико ће војске имати под собом и шта му се може поверити од државних тајни. Хоће ли млади фараон послушно поћи по трагу који су они повукли, или ће ипак покушати да нађе свој властити пут, да се супротстави њиховој власти, да учини дубље друштвене реформе у држави фараонâ и да је поведе путем славе претка Рамзесâ III? То је тема овог романа.

Невезан историјом у погледу личности фараонове, писац је од њега начинио човека са свим људским слабостима, али и с добрим, човечним, племенитим срцем. Још као наследник престола упознао је своју земљу и увидео зашто су њени приходи све мањи, и поред мајтежег рада становништва. Док се приходи фараонови све више смањују, тако да он постаје зависан од свештенства и феничанских трговаца, дотле се приходи свештеничке касте повећавају: она је незајажљива у својој грамжљивости, у несмиљеној експлоатацији робова сељака, а у исти мах свирепа према сваком, ма и у најмањем, отпору и опозицији њеном потпуном господству. Имајући успеха у војном походу против побуњеника из пустиње, млади фараон је прецењио своју снагу, поверовао да ће, ослањајући се на војску, моћи да олакша терете народу и извести разумне реформе и олакшице у њиховој ропском раду, затим да ће вештом спољном политиком, евентуално и ратом с Асиријом, прокопавањем канала између два мора (Средоземног и Црвеног и др.) подићи опало богатство Египта. Заподенуо је, дакле, борбу са свештенством; међутим, фараону недостаје новац — свештенство га не даје, — крије га у свом добро чуваном Лабиринту. Треба га освојити — фараон је решен да то учини помоћу војске и побуњеног народа, који тражи смањење терета. Каста, на челу с Хрихором, искоришћује помрчину сунца да одврати побуњену светину од храма и да спреми крај недовољно опрезном и самоувереном владару...

Личност фараонова стално је у првом плану радње, тако да читалац изблиза и живо суделује у његовој борби и стрепи од црног облака који се надвија над њим. Међутим, круг његова живота судбински се затвара — он не може да се извуче испод кракова оног снажног полипа који су обавили и њега и његов народ.

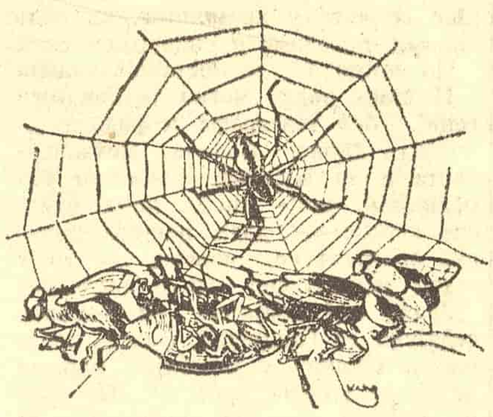

Прус је највећи мајстор реалистичког романа у Пољској; он има још два велика романа у којима слика савремено му пољско друштво 80-тих година — **Лутку** и **Еманциповане жене.** Па као што је умео да верно прикаже савремене друштвене сукобе, тако је умео да премости разлику између тридесет векова и створи у **Фараону** узбудљив роман, не служећи се притом традиционалним реквизитима историских романа. Њему нису главно ни ратови, ни битке, ни авантуре, нити су му главни јунаци хвалисави војници и витезови, нити му је главна радња збир „натприродних, невероватних доживљаја, који треба да славом овенчају своје јунаке, него је то дубока и свестрана слика друштвеног живота и друштвених процеса“ (М. Кридл). Писац је то постигао реалистичким цртањем живота, на основу проучене грађе; и у тој области показао се као велик мајстор, као и у друштвеним романима из пољског живота.

Фараона је превео Стјепан Мусулин; то је поправљено предратно издање. За разлику од Ј. Бенешића, чији су преводи понекад површни и рапави, Мусулин брижљиво ради своје преводе, његова реченица и фраза теку глатко, његово лексичко богатство је такво да се могао ухватити у коштац и с тако тешким текстовима као што су поједине партије у раније преведеном **Праху и пепелу** Жеромског, а и у овом Прусову роману. У сваком случају, оба превода значе добит за нашу књижевност.

К. ГЕОРГИЈЕВИЋ

Албер Лондр: „Бело робље“

(Издање „Цврчак“, Сарајево, 1953)

Библиотека „Цепна књига — Цврчак“, Сарајево, својим издањем „Белог робља“ од Албера Лондра, дала је добру књигу у руке читалаца. Писац који се својим репортажама прославио далеко ван граница своје домовине, настојао је увек да продре до дна људског живота, да пронађе разлоге који стварају неподношљиве односе међу људима. Трагао је за узроцима беде и неумољиво указивао на узрочнике: на капитализам и буржоазију. Својом књигом о легији странаца, о колонијама и, најзад, овом коју имамо пред нама, о проституцији, о томе како она настаје, шта је условљава, доказао је своју дубоку хуманост.

Иза помало сензационалистичких корица с ликом глумице Сесил Обри („Манон“), и наслова који је само поднаслов у оригиналу, крије се изванредна репортажа једног од највећих репортера света. То је потресна истина о трговини белим робљем, о женама које улице Париза нису могле исхранити и које су пошле у Јужну Америку. Полазиле су саме или су их други одводили. Неке су знале шта их чека, неке не: и једне и друге — великом већином — настојале су само да не умру од глади.

Лондр је пошао за њима. Упознао се с макроима — људима који тргују женама, и живео међу њима. Видео је полицајце који су их прогонили, па их, за мито, остављали да даље обављају свој нељудски посао. Упознао је поморске официре који су на лађама крили крijумчарене малолетне девојке. Упознао је те жене. И написао своју књигу. Оштрицом свога пера немилосрдно је расцепао завесу иза које је буржоазија покушавала да сакрије овај производ свог система. Било је храбро тако писати. Храбро и типично за Лондра.

А. Љ. МИШИЋ

☆

Пут пролетера

(Јосип Цази: „Лицем према бури“, „Дечја књига“, 1953)

Била је врло срећна замисао Јосипа Цазија да у једној књижици, намењеној деци и омладини, изнесе своја сећања из наше скорашње прошлости (1918—1921). Описујући своје детињство, мукотрпни живот радних људи, своје прве борбе, писац истовремено приказује један део наше историје, историје радничког покрета. Као црвена нит, окосница ових успомена повлачи се борба радничке класе против нове, ненародне државе. Кроз борбу пролетера Вуковара, који је онда био значајно жариште радничких борби, дат је пресек скоро свих наших збивања тога периода. Кроз драматично евоцирање тих судбоносних догађаја. од првих радничких састанака после рата, Обзнане, терора после атентата на Драшковића и краља Александра, приказан је и животни пут једног пролетера. Од првих, дечачких додира са социјалистима до илегалног рада у СКОЈ-у.

Занимљивост и документарност причања повећава обиље података из живота тога времена, успешно оцртани ликови револуционара-бораца и снажни описи. Има доста узгредних записа који јарко осветљавају многе типичне појаве у старој Југославији („милосрђе“ разних добротвора, живот у дому за заштиту ратне сирочади, робовски живот шегрта).

У причање историских догађаја, утканы су неколики ликови старих бораца (Супанц, Буковац) и ликови дечака—бораца. Описи њихових погибија долазе у најуспелије делове ове књиге. Нарочито дирљиво и другарски присно дата је погибија дечака—борца Ивана. — Нису ретки примери добре уметничке прозе, што у једној књизи овакве врсте делује веома освежавајуће.

Велика је штета што књига није већа, што није обухваћен дужи временски период, а још је већа штета што је оваквих књига за нашу децу и омладину још увек врло мало (прошле године објављивао је у загребачким пионирским листовима своје успомене из НОБ-е Иван Шибл).

Књижице оваке врсте и садржаја претстављају моћно средство у васпитању наше омладине. То је уједно и један део дуга наших старих бораца према својим младим друговима.

С. ЦУЦИЋ

☆

Игнацио Солоне: „Прегршт купина“

Поред низа Силонеових ствари, које су делимично и код нас преведене, дошао је овај његов најновији роман у коме писац разматра свој омиљени проблем италијанских сељака „Кафона“ који се рву са недаћама мучног и тешког живота. Активан судеоник у политичким збивањима Италије за време неколико последњих деценија, увек на страни оних који од живота траже мало више светлине, Силоне је и у својим књижевним остварењима сликар друштвених неправди, додајући само тој панорами недаћа италијанског сељаштва још и изневерене наде после ослобођења од фашизма.

Издавач књиге је београдско предузеће „Рад“. Превод Николе Думића.

С. Г.

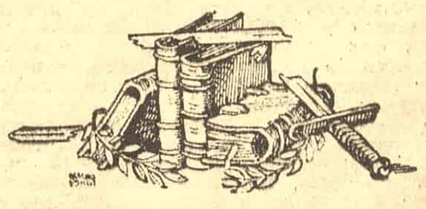

СВИ ЦРТЕЖИ НА ОВОЈ СТРАНИ ОД КРСТЕ ХЕГЕДУШИЋА („ИЗ БАЛАДЕ ПЕТРИЦЕ КЕРЕМПУХА“ МИРОСЛАВА КРЛЕЖЕ)

косних душа. Не, далеко од тога! Он је напросто вршио своје вјерске дужности.

Нико му није могао предбацити да се демонстративно бацио на побожност из пакости. У цркви је слушао мису иза главног олтара скупа с осталим мјесним одличницима, који су уживали тај привилегиј још од давнине по некој градицији, којој још нитко није испитао поријекло. Послије мисе, која је свршавала мало прије поднева, он је ишао кући у друштву „оних иза олтара“, али није учествовао у њиховим разговорима напросто зато што је све те ријечи сматрао сувишнима. Но та његова затвореност није одбијала људе од њега, већ напротив у његовој присутности сви су настојали да се истакну неким посебним знањем и памећу, те би се тада и он тргнуо из неке своје отсутне забринутости и изразио ту и тамо обрвама, лаким осмјехом, или нервозним трзајем лица своје загонетно мишљење.

Између осталога и та загонетност учинила је Клауденса интелектуалним и моралним ауторитетом у мјесту. Он се никада ни с ким није порјечкао, па чак ни повисио тон у објашњавању: посједовао је оно ванредно стрпљење, које је јаче од свих аргумената у препиркама и које човјека чини непобједивим. Људи су му се обраћали за савјете у погледу парница, молба, диоба, опорука, оставштина, па чак и у неким замршеним случајевима болести долазили су га питати за савјет. Клауденс је дијелио савјете истом озбиљношћу којом је радио и све друге послове. Долазили су к њему који пут и са сасвим смјешним питањима, но Клауденсу ништа није било смијешно: свакога је саслушавао врло пажљиво и блажио људе у њиховим немирима.

Једном му је дошао неки несретни отац, коме се син пролијенио и одао пићу, па га моли за савјет, што да ради?

— Ви имате своје домаће вино? Закључајте га и продавајте га сину по сниженој цијени.

— Како? Да рођеном сину вино продајем? Па кажем вам да се опија.

— Онда му га давајте бадава...

— Ма велим, опија се...

— Онда му га продавајте. Други му га исто тако неће давати бадава. Да би дошао до вина, морат ће радити код других за надницу. Пиће је страст. Страст ће га присилити на рад. Ако још к томе буде вино од вас куповао, имат ћете и користи. Зато по нижој цијени да га купује код вас, не код других.

Све је ствари Клауденс рјешавао некако оригинално, мудро, саламунски.

Својом огромном обитељу с једанајстеро дјеце он је управљао разумном строгошћу. Није трошио ријечи узалуд. Гдје није била потребна ријеч, он је није трошио; рјешавао је ствар обрвом, погледом, прстом. Све је имало одређено значење као у неком кодексу сигнализације, и сви су у кући одмах разумјели што треба чинити.

Клауденс није штедио само ријечи. Он је штедио све што је могло бити изложено одвратној навици трошења.

— Људи, напримјер, и једу више него што је потребно — знао би говорити Клауденс. — А то је глупо и штетно. Кад би јели мање, што би им се догодило? Ништа. Били би здравији и мање сиромашни.

Кад би се увече велика обитељ окупила око стола, он би након молитве упитао озбиљна лица, као заповједник брода:

— Тко не жели вечерати, добит ће десет динара? Понављам, то није заповјед, него слободна воља.

Он се у себи дивио снази воље оних који су се одрицали и коректно одмах исплаћивао обећану награду. Али није се ни мрштио на слабиће; он је и њих сваћао, човјек је похлепан за јелом.

Ујутро, кад би се обитељ окупила око доручка, говорио је након молитве истим лицем као и за вечером:

— Тко жели доручковати, треба да плати десет динара.

Сада се мање дивио јакима, али то ничим није показивао. Уосталом, синоћним јакима глад је ломила вољу цијелу ноћ, и они су кукавну зараду од жртвоване вечере уплаћивали за доручак. Отац је убирао новац онако, како га је и исплаћивао, благајнички, пословно и озбиљно, као са странкама у уреду.

Мајка се није мијешала у његов систем. Он ју је навикао да цијени његов разум, и она се сматрала почашћеном што може схватити поступке свога мужа као очински одгој. Дјеца су, хвала Богу, здрава, а овако се само привикавају на умјереност. То ће им користити у животу.

НОЋАС СУ ЗВИЈЕЗДЕ ПЕРИСТИЛА

Срце је ноћас анфора пала,
распрснула:
у крхотини сваког кристала
с криком се језа одбљеснула

Ноћас су звијезде Перистила
жути мољци на пергамени,
лишеној најљепших иницијала.
Да би све комаће сакупила,
ноћас је потребна мени
музика вјетра и вала,
музика која била.
Глас харфе, звона, виолине,
или китаре.
Свеједно: ноте, нове, старе,
кô фосфор мјесечине,
кô туга,
иста а вазда друга
на дну друге пучине...

Ноћас су звијезде Перистила
мртва чула у мени,
драгуљи вјекова скамењени,
и сан
о жени
у тупој сфинге зјени
гранитним мраком уклесан,
недосниван...
бесповратан...

АНТЕ ЦЕТИНЕО

свет

ИСТОРИЈА БЕЧКЕ ДРЖАВНЕ ОПЕРЕ

У Бечу је изишла из штампе репрезентативна историја бечке Државне опере. Ово дело обухвата период од око три стотине година, односно од времена барокне дворске опере до наших дана. Из поглавља „Опера у бројкама“ види се да је од оснивања опере до 1952 године Вердијева „Аида“ извођена више од свих осталих дела — 726 пута, док је друго место на том списку припало Вагнеровом „Лоенгрину“ са 719 претстава.

☆

АУТОБИОГРАФИЈА ВИЉЕМА ЈИТСА

Под тим насловом у Њујорку је изишла из штампе збирка аутобиографских списа ирског песника и драматурга Виљема Батлера Јитса, који је умро пред избијање Другог светског рата (1939 године). Аутобиографија, која то није у правом смислу речи, садржи материјале најразличитијег жанра, укључујући кабалистичке рефлексије, песме о дезинтеграцији света на прелому два столећа, и један ванредно леп опис ноћи кад је аутор сазнао да му је додељена Нобелова награда за књижевност (ту ноћ су Јитс и његова жена прославили са комадићем пржене кобасице; на тавану су узалуд тражили какву боцу вина).

☆

ПОЉСКИ ЛИСТ ТРАЖИ ЧАПЛИНОВЕ ФИЛМОВЕ

Лист „Жиће Варшави“ се недавно отворено жалио на политику пољског предузећа за увоз филмова. „У последње време — писао је поменути лист, — у Пољској смо много читали о Чарли Чаплину. Због чега је немогућно набавити неко ремекдело тог чувеног уметника? И због чега не можемо да видимо „Горак пиринач“ или „Забрањене игре“?“

Дајући приказе неких источнонемачких, мађарских и румунских филмова, исти лист је писао: „Ови досадни, бескрвни напори побуђују жељу за већим уметничким квалитетом и вештином.“

☆

ОСАМДЕСЕТИ РОЂЕНДАН СОМЕРСЕТА МОАМА

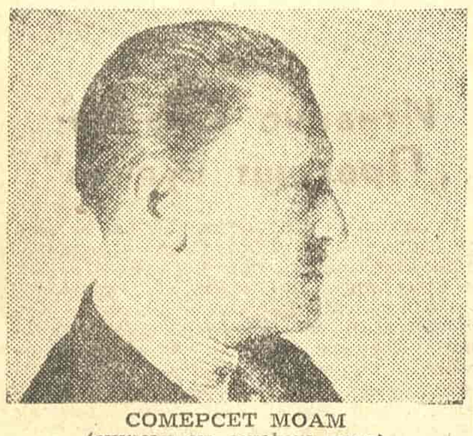

СОМЕРСЕТ МОАМ
(снимак из млађих дана)

Ове недеље у Паризу, где се родио 1874 године, Сомерсет Моам, познати енглески романсијер и приповедач прославља свој осамдесети рођендан. Први роман Моам је објавио још пре Бурског рата (1897), а прошле године у Њујорку је објављена његова четрдесет и шеста књига. Према неким статистикама, његова дела су досад штампана у 35,000.000 примерака.

„Да сам умро пре двадесет година, — рекао је писац дописнику лондонског „Пикчер поста“, — кад сам имао шездесет, верујем да бих досад већ био заборављен. Али за последњих пет година догодиле су се чудне ствари. У том времену нисам написао ништа значајно, па ипак сам доживео више успеха него икад раније. Моје сабране приповетке (неке од њих написане пре тридесет и четрдесет година) продаване су у по 277.000 примерака годишње.“

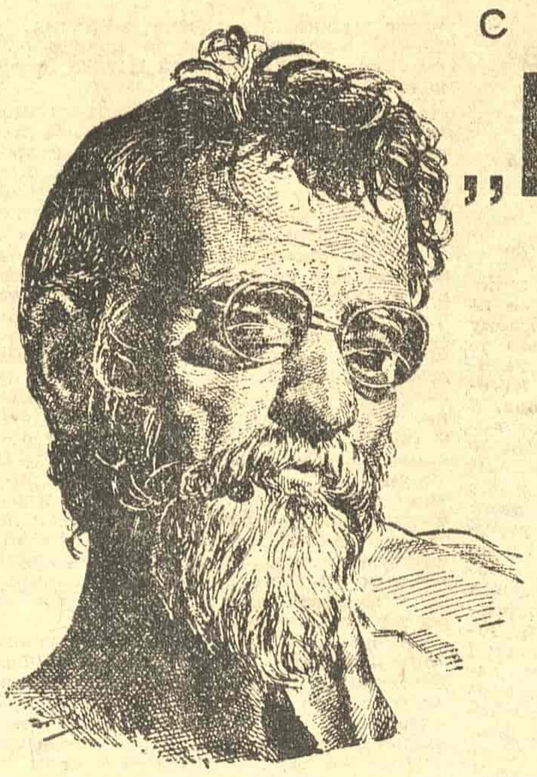

ВИНОБА БАВЕ

С ПУТА ПО ИНДОКИНИ

„Будан Јагна“

Чаролија древне мудрости

ОВДЕ најснажнији утисак оставља човек, који размишља. Општа склоност контенплацији не само код Брамина, учених или доконих. То је свет васпитан на неколико старих књига: Упанишадама, Ведама, Гити и Рамајани, које су не само уџбеници филозофије него у исти мах календари, молитвеници, кувари, збирке моралних, хигијенских прописа, митолошких и народних легенди, лекције умне и физичке гимнастике. Оне се чате у храмовима, на политичким зборовима, поселима и универзитетским аулама.

По њима се, једноставно, и живи.

И само овде могао је Гандијев геније, без телеграфа и радара да похвата снове, болове Потконтинента и да високофреквентним вибрацијама своје мисли, нама чудесно стране као дела, рецимо, индиске архитектуре, повеже све то у један јединствени сан и таласање.

Један мој пријатељ из Бомбаја, сећајући се Гандијија, описао ми је његов митинг у Бомбају, одржан неколико година пред рат. На тргу и околним улицама огромна маса света дошла је да види Учитеља. Његови сарадници питали су га: „Шта ћемо данас говорити. Видиш, дошао је готово један милион људи. Развалиће улице, угнуће се асфалт. Хоћеш ли говорити? Хоћемо ли се молити богу или ћемо једноставно певати?“

Гандији је гледао замишљено у светину.

„Не, браћо“, рече он после неколико тренутака, „нећемо држати политичке говоре, ни молитве. Ми ћемо данас само ударати длаком о длан, пљескати. Клап! Клап!“

„Не разумемо те, Учитељу!“

„Удараћемо длаком о длан. Најпре ја и ви, а затим ће прихватити и остали. Удараће хиљаду људи, а онда милион. Клап! Клап! Научиће цео тај колос да удара заједно, сложно, ритмично и тај ритам ће се пренети на 360 милиона. Можда — на цео свет.“

„На цео свет?“ — чудили су се његови сарадници, јер су тада у Индији били Енглези.

„Нико никада Индију није поробио. Она је све побеђивала и у својим привидним поразима. Она је већ победила и Енглезе, иако су они још увек ту. Победиваће само љубављу и ненасиљем.“

Према томе, требало је само ударати длаком о длан, дисциплиновати војску љубави, армију насмејаних пешака, наоружаних племенитошћу и цвећем који се нуде да буду бијени, али који никада не убијају. Армија која ће понети заставе свију, у којој ће генерали просити милост, туђи непријатеља добротом и предајом. Научити синове старе цивилизације да се боре њеним оружјем!

Енглези су се уплашили ударања длаънова. Они би волели више да је маса јуришала с ножевима. Они би тада били радосни. Јер они би могли да буду од ње дивљачнији; значи — победили би.

И у Бомбају су због тога сатима ударали длаком о длан.

У Бароди су се сваке недеље скупљали на једном зеленом брегу на молитву. У Бенаресу бескрајне колоне улазиле су у таласе Гангеса, у Агри су падали као јата голубова на порушене тврђе и дворове. Индија је молила, љубила се. На Гандијеву реч она је постила, гладовала, прела прећу, одлазила добровољно у тамницу. велика Индија у мали енглески затвор и — развалила га својом огромношћу. На његов глас она је презирала, и мрзела све што није никло са њеног сувог тла, које очекују обилне монсунске облаке као богате караване са неког другог света...

Видео сам: тај дух, који је народима улио осећај самопоуздања, кружи и данас цестама од Утарпрадеша до Траванкоре Кочина. Иду, газе босим ногама апостоли, врачеви, свештеници, учитељи, испосници. Пешачи та гандијевска Индија као што пешачи кроз романе Горкога Русија истиноносаца и боготражитеља. Али међу свима њима, који седе поред путева у јоги ставовима и спавају на вратима храмова, који пишу књиге, управљају државама, модерним индустриским комбинатима, још увек као свеци и просјаци, има један који је Гандију најсличнији. То није Џавархарлал Неру, ни Радакришнан, ни церемонијални Рацад Прасад, то није властелински, бич, Рацагопалачари. То је опет један који нема полиције ни ротационих прес-машина. То је Виноба Баве.

По лику и по животној преокупацији потсећа на Гандија. Висок, мршав старчић са наочарима, увијен у комад белога платна које је сам изаткао, измучен постовима и пустињачким самопроверавањима. Поред санскрита, говори неколико модерних и шеснаест индиских живих језика. Обузет је страхом да ће се Индија прилагодити времену, да ће изгладнеле људске масе изазвати на континенту фаталне катаклизме. Ганди се плашио да ће до њих доћи кроз ослободилачку борбу, а Виноба кроз борбу за земљу. Он слути да индиска аграрна драма улази у финале. Осамдесет милиона безземљаша тражи излаз. Они, предвиђа Гуру, неће скршити само она два процента земљопоседника који владају са три четвртине индиске земље, они ће пореметити свет.

„Винобаји путује... Он нема куће, он је свуда у Индији, и то је његов живот... Једнога дана, седео је поред реке са својим ученицима...“

Гледали су у залазак сунца. Говорили су играјући се, као што то раде људи кад немају мрачних мисли, потреба. Идила о којој се данас сања: Анђеоски беле тоге, љуљашке у вртовима, веселе приче о боговима, арабеске ума.

САДИЈ КАЗГЛЕР: ЕКСТАЗА

Чекали су да учитељ каже нешто смишљено и мудро, као кад сељаци чекају у подне на орању да најстарији међу њима зареже хлеб којим ће се сви нахранити.

Али, изненада честом се зачу топот копита. Дођоше људи из Теленгана. Испричаше да је тамо у Теленгану Хајдерабадском букнуо пожар. На бамбусу висе обешени људи, а ноћу нема тишине. Девојке више не певају песме; нема седељки; све су куће затарабљене. Као да је преко ноћи огорчао слатки мангусов плод. Банде нападају заминдарске куће, сељачки судови отимају и деле земљу. Пламен ће захватити Индију као што угарак захвата шушњар.

Настала је шутња. Старац је отишао сам до обале реке, сео и загледао се. Када се вратио сабрано и тихо је рекао својим ученицима: „Децо. Спремите се на пут. Зове нас несрећа“. Група младића је у зору напустила обалу. На њиховом челу ишао је босоноги Виноба Баве. Анђели добише лик витезова Дон Кихота и у маршираше у прво село које је већ истакло црвене и беле заставе.

Пред њима је било неколико стотина људи. Седели су подвијених ногу око мале подигнуте трибине, груписани по кастама. Жене су издвојене, слушале из даљине. Беле капе конгресоваца, црвене — социјалиста. Сеоски полицајци. Хиљаде деце. Шарена сајамска сцена. На околним кућама, са кровова мудро осматрају сеоски мајмуни, а неповредиве краве као статуе леже у сенци кућа. На торњевима за птице, тим симболима човековог дружења, лепшим од минарета и кубета храмова, гужва и цијукање. Село ишарано знаковима култова, каста, упаљеном априлском бакљом сунца.

Улазак свеца био је за све знак примирја.

— Има ли у селу довољно земље да вас све може да исхрани? — питао је Винобаји.

— Има је за све али је неправедно подељена.

— Поделите земљу у љубави и одрицању. Земља није ваша. Земља је господинова, божја — рекао је Винобаји.

Онда је пред народ изашао Рамшадра Реди.

— Винобаји. Ево ти мојих стотину акара земље па је ти подели.

— Хвала ти, брате, рекао је Винобаји. Ти ми не дајеш земљу, јер није твоја. Ја ћу је примити од бога коме она припада. Ја очекујем да сви ви дођете и да ми кажете као Рамшадра Реди: „Винобаји, ево ти“. Код нас постоји стари обичај да краљу дајемо једну шестину. А наш индиски краљ то није нико други него Даридранајан, сиромах. Сиромахов благослов је на нама. Сиромаси нас васпитавају и хране. Њиховом милошћу живимо. Дајући им једну шестину ми извршавамо закон наше старе правде и стичемо њихову захвалност. Сиромаха узмите као шестог члана породице од пет људи.

— Ја сам поштен човек, имам пет чланова породице, али са оно мало земље што имам, ја сам гладан — рекао је један од присутних сељака.

— Да имаш још једног сина, би ли га убио? — питао је Виноба.

— Не би, Винобаји.

— Замисли да је он ту, да се родио и поступај тако.

Родио се шести човек Виноба Бавеа, присутан у свим његовим говорима.

Родио се Будан Јагна, нови покрет савременог индиског гандизма. У свим крајевима Индије никли су добровољачки одреди Сатијаграхе. Виноба:

— Већ годину дана лутам около као коњ Асвамедха Јага. Пријатељи ме уверавају да би могао мало да се одморим, али мене то потсећа на речи Ханумана: „Док не испуним задатак Раме где је одмор за мене?“ Где је време за одмор онога који се посветио добром делу?

— Бикшу (просјак) добија некад више а некад мање. Он је сваког дана у искушењу. По мом схватању ја сам бикшу и просим. Али као претставник свих сиромашних ја захтевам земљу као ствар права. Тиме радим посао двоструке природе, с једне просим, а с друге стране захтевам право.

Говори и прон земљу, мир.

За две и по године сакупио је милион и по акара земље. За то исто време оружаном борбом подељено је сељацима само 30.000 акри.

Књижевници, економисти, министри, социјалисти ставили су се у службу ове ненасилне аграрне револуције. Али, путујући са Џајпракашом видео сам: земљу углавном дају сиромашни; заминдари дарибају само ону која је неплодна. Можда ће их, како тврди Народјан усталасане сељачке масе присилити да се и даље одричу? То верују и прихватају као наду, решење, капиталисти.

Прихватио је и сам Неру, званични Гандијев наследник. Кад је Учитељ са својим ученицима, опет седео поред реке као Исус међу апостолима, стигли су гласници из царског Делија: Нека Учитељ дође.

Винобаји као да креће према Теленгану, загази сутрадан прашним друмом прву од шест стотина миља. Поред путева стајали су људи са венцима цвећа и пређе, падали су у прашину пред свецем који је изронио из индиске древне беде. Жене су скидале наруквице, дариване плетенице. Сељаци су давали волове, дрвене плугове, студенти металне рупије. А на вратима старог могулског града дочекале су га фанфаре. Неру и Прасад пали су у прашину и пред стотинама хиљада људи опрали му окрвављене ноге.

Све је било помпезно, патетично. Људи су били обухваћени једном општом, континенталном егзалтацијом. Ја се сада интимно питам да ли је у том великом часу, мудри Виноба Баве имао какву своју, посебну издвојену мисао. У календару пише да ће му требати цео један век да кроз џунглу прокрчи пут Ахимсе, пут љубави. Сто година. Он зна да ће у тих сто година бити проливено више крви него што би се пролило да се пламен Теленгана разиграо. И да ли он, који је читао Маркса са Гандијем, зна да је право име Будан Јагне, чаролије древне мудрости: контрареволуција.

Ако је то и помислио, била је то само једна тиха, интимна мисао која се не чује од фанфара, клицања раздраганих маса коју не виде мутне уплакане очи чудесне Индије, робиње неколико старих, старих књига.

ЖИВКО МИЛИЋ

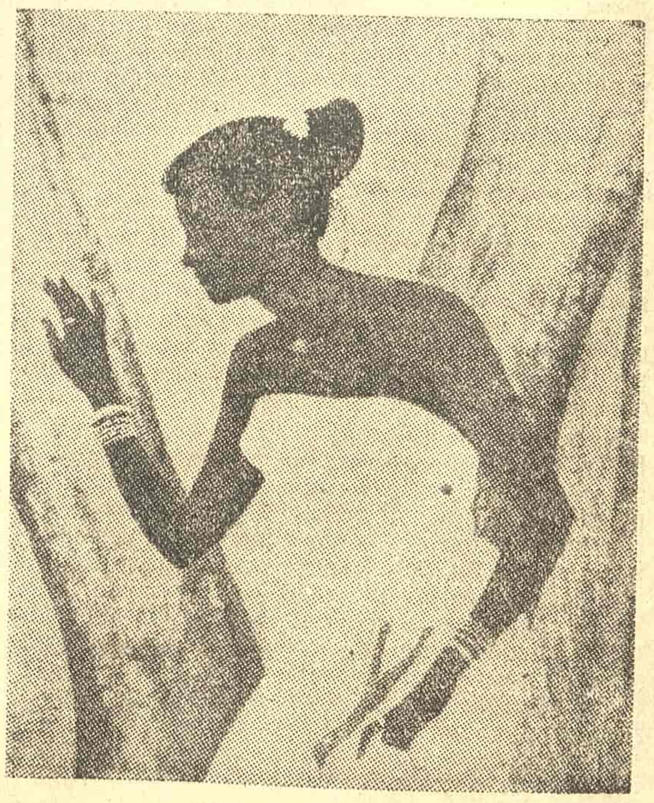

ИСЈАР ДАС: ЈЕСЕН

Писмо Николи Херцигоњи

ПАВЛЕ СТЕФАНОВИЋ

Драги мој Никола,

ПРОЧИТАО сам са великом радозналошћу твоје срдачно, помало брижно и најзад оптимистичко писмо једном старом музичару. Да ли си ти „старог музичара" измислио, да би својим принципијелним разматрањима о „тајни" неуспеха или бар трновито мучног продирања музике у широке слојеве савременог друштва дао неку нову форму (у ствари врло стару, добру, литерарну форму еписотларне, есејистичке прозе, форму чија је „вечна" драж у илузији најежено слатке индискреције завиривања у трошне, пожутеле хартије, документе неке већ заборављене, можда на тавану остављене и прашином обложене приватне преписке, са непосредно искреним дамаром живота једне епохе и средине у њој), то ја, заиста, не знам; али, да ја тебе, још предратног мелографа дивне хрватске тонске лирике из приморских крајева, композитора оне кантате на Његошев текст „Горског вијенца" о чијој сам залелеканој тужбалици сестре Батрића и сам писао, и сада, како сазнајем, градитеља опере „Горски вијенац", да ја тог и таквог тебе нисам измислио, — што поуздано знамо и ти и ја и толики слушаоци музике и толики читаоци написа о музици и новостореним музичким делима — та чињеница стоји у нашој стварности, потврђена, уосталом, и самим твојим писмом-чланком у прошлом броју ових истих „Књижевних новина"

Сусрео сам се случајно, пре неколико дана, са твојом другарицом и сазнао да си, за овог последњег свог пребивања у кршевима и гудурама вековно поносне и слободарске Црне Горе, једне олујне ,мрачне ноћи, запао у вијавицу, у онај вечни јаук ветра по избразданим телесима џиновских каменитих планина. Чини ми се да је она рекла, да си ти рекао, да је требало да то доживиш. Вртоглава језа ме је спопала од радости што сам то чуо, језа од усхићења што сам докопао податак да један наш композитор, пошто је учио и изучио правила хармоније правила контрапункта, правила инструментације и музичке форме, слуша, да, баш слуша и чује — музику природе, музику стварности ,музику страшне стихије вихора кроз горде врхове стеновитих масива, иза чијих је кврга и избочина бдило, столећима, орловско око човека, чувара родне долине, чувара избе прадедова, чувара неизрециво нужне и ирационално примарне, па после и рационално ухваћене и схваћене људске тежње за слободом, за слободним довикивањем са једног и другог планинског виса, преко непрегледне пучине камена, преко скамењених валова пркосно рељефне земље.

Но, рећи ћу ти искрено, драги мој друже Никола, да сам одмах за тим усхићењем запао и у једну бригу: да теби, случајно, или баш по музичко-естетичкој преокупацији, није тај доживљај снежне зимске буре на Ловћену, био потребан зато да би у својој оперској музици, на бази звучне слике тог природног вихора, дао и остварио, један оперски вихор, једну сценску буру, са давно типизираним хроматским глисандима малих флаута, на оргелпунктском постољу контрабасова, фагота и труба, а све то у сврху бинског приказа неке сцене која се одиграва у природи захваћеној буром, каква се театрално ефектна сцена (у драми, као и у опери) заиста и може извући из друге слике Његошевог неумрлог спева, из оног јутра наврх Црквине, на дан Тројица, када сердари, (Радоња и Обрад) пуни празноверних запажања, тумаче муње и громове под собом. Потсетио бих те, друже, на онај изванредно драгоцени Кризандеров податак о старом Хендлу, моћном мајстору кристално чисте и прегледне архитектонике барокног става, по којем (податку) је велики лондонски Немац записивао повике, људске гласове, у сурој и густој енглеској магли, да из тих интервалски нефиксираних гласова дочније поникну тонски мотиви и теме за које нико живи не би могао рећи да су какво било подражавање безбројних звучних феномена стварности. Ја помишљам на ону другу, страшну буру у глави и срцу владике Данила, на буру која је једног фаустовски контемплативног, тешко одговорног владара, племенито разборитог и хуманистичког кунктатора, преобразила у одлучног активисту, у делотворног стимулатора историске акције, у наредбодавца оне делатности која је већ била сазрела у вољи и свести угроженог народа, па ти отворено кажем да бих волео да исконска стихија природе која фијуче у ловћенским зимским ноћима надахне твоју стваралачку визију композитора у правцу тонског сликања дијалектичког скока унутарњег лика Даниловог из мислиоца у остваріоца.

Али, о томе бисмо могли још разговарати када се вратиш, а сада бих да се укључим у твоју тему: у твоје усрдно и нешто жовијално прижељкивање процвата аматерског, љубитељског музицирања, које сматраш једним ефикасним путем развијања „људског смисла" за музику. Заиста је проверено да „тек музика буди музичко осећање човека" и да се „тек кроз предметно исполељено богатство људског бића делом изображава а делом тек зачиње богатство субјективне људске чулности, као музикално ухо, око пријемљиво за лепоте облика", како је још млади Маркс писао. Но, то предметно исполељено богатство, када је у питању музичко стваралаштво, мора имати свог корена и потстицаја, и ја сам уверен да је непресушно врело тонских претстава у свести истинских стваралаца увек била она комплексна маса

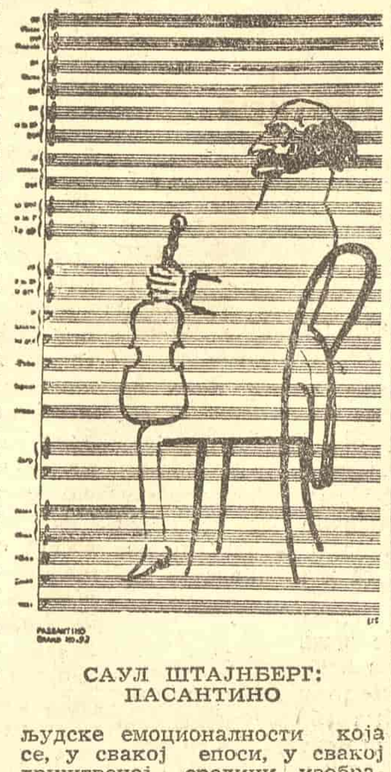

САУЛ ШТАЈНБЕРГ: ПАСАНТИНО

људске емоционалности која се, у свакој епоси, у свакој друштвеној средини, изображавала из стварних потреба, жеља, тежњи и сазнајних искустава људи у одређеним друштвеним — класним — групацијама њиховим. Ти, као историчар музике, добро знаш да је дечак — Јохан Себастијан Бах, на одблеску бледе месечине у металној кухињској тепсији кришом преписивао рукописне композиције својих савременика, и да је Бетовен, у шетњи по бечком предграђу, једног недељног поподнева, кроз ниски прозор скромне кућице, опазио три обична грађанина како свирају — његов најновији трио. Ту је она „малена, интимна срећа" коју ти толико оправдано призиваш, али „тајна" дубоке везе те музике са мислима и осећањима тих људи управо је у томе да је и сама та музика произлазила из заиста стварних, савремених мисли и осећања.

Ти си за „људе заљубљене у музику" а ја сам за људе који чују свет којим су окружени, за људе који слушају жубор, клокот, крклјање и праскање свог природног (и друштвеног) амбијента и који сву огромну суму својих елементарних чулних утисака смело и слободно везују за своје свесне процесе на вишем ступњу, за своје мисли тежње, идеале, радости и невоље. Зашто данас, мали ђаци основних и средњих музичких школа боље и лакше примају сву дисонантност, све какофоније савремене музике, него учени адепти, рецимо, позног романтизма (некад јерстичког)? Зато што боље чују живот, у самим његовим елементима, и изводе свој унутарњи мисаони и осећајни свет више из тих елемената него из музичких образаца, фиксираних музичком праксом прошлости. Ја сам за нагло, несистематско непедагошко цепање завесе тајанствености на позорници савременог музичког стварања, за нелицемерно кидање маске неког табуизираног, шифрованог девичанства музике као језика којих било других, загонетних, ванживотних лепота и ружноћа осим оних и онаквих какве натапају животну стварност људи. Јер свет музике се, и онако, увек преображавао према пулсу и садржају, према суштини и стварном бићу аутентичног живота, према најинтимнијим мислима и осећањима људи једног доба, па се и из праве музике, као и из Балзаковог дела, може научити „више него из купусара свих професионалних историчара, економиста и статистичара тога доба скупа". Људи који чују дах и шкргут, усхите и јауке свога времена, чују то исто и у истинској музици свог времена. Они не морају бити „заљубљени у музику", али би им опстанак без ње био далеко тежи него са њом — као браниоцем, чуваром, заштитником, заступником и правичним сведоком пред будућношћу којој упиру своје погледе.

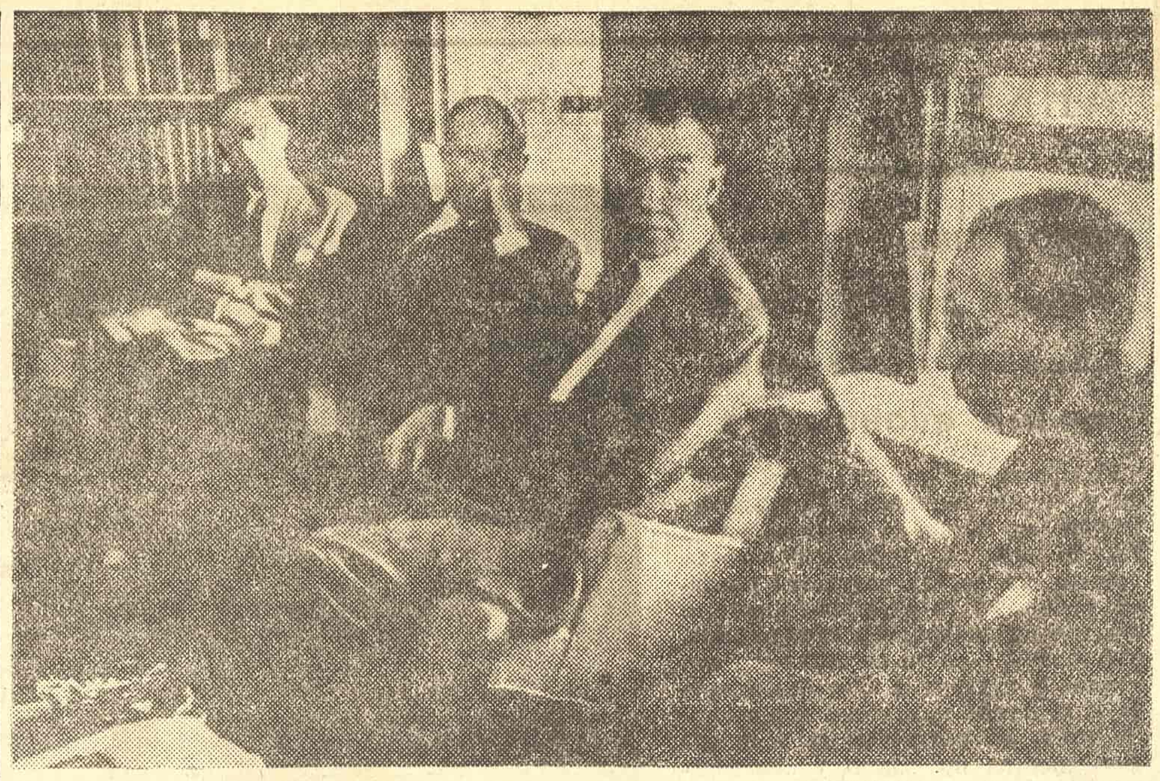

ДРАМСКИ ПИСЦИ ЕЛМАР РАЈС, РОБЕРТ АНДЕРСОН, РОЏЕР СТИВЕНС И РОБЕРТ ШЕРВУД

Заноси и стрепње америчког театра

ЖИВОТНИ бродолом једног средњошколца кога је средина неоправдано оптужила за хомосексуалство послужио је тридесетогодишњем америчком драматургу Роберту Ендерсону као тема за комад „Чај и симпатија". У свом децембарском броју часопис „Едјукејшнел тиетр џорнел" пише да тај комад, који се с великим успехом приказује на Бродвеју, претставља озбиљан допринос савременој малој реалистичкој драми (каква се у САД све више негује наместо ранијег прометејског позоришта великих страсти), и тврди да Ендерсон већ сада може стати у исти ред са Виљемсом и Милером.

Читав списак других нових комада на репертоару америчких позоришта доказ је настојања те драматургије да што успешније премости хијатус првих шест или седам послератних година. „Поћи џиновским кораком" (Луис Питерсон), у коме се износе патње Црнаца у свету расне дискриминације, „Свршено као са човеком" (Колдер Вилингем), о приликама у једној војној академији на Југу, „Чајџиница под августовском месечином" (Џон Петрик), у коме амерички окупатори на Окинави схватају да се поневечему из демократије могу научити и од самих домородаца, и „Даме из ходника" (Дороти Паркер и Арно д' Исо), драмска хроника о удовицама и несрећно удатим женама избаченим на обалу живота, — да не набрајамо остале — довољни су, у најмању руку, да упуте на помисао о разноврсности тематског захвата.

Има се утисак да америчко позориште доживљава неку врсту „бума". Можда су се унеколико обистинила предвиђања која је њујоршки драматург Роберт Шервуд изнео у једном часопису још 1929 године: да ће телевизија, кад се оствари, позатварати врата свим биоскопима у САД, али да ће то, с друге стране, дати силног потстицаја позоришту, као што је радио у своје време потстакао концертни живот и музику уопште; и да ће људи, кад се убрзо потом засите телевизије, пожелети да место сенки са платна гледају пред собом глумце од крви и меса.

Све више младих драмских писаца прилази позоришту. Томе у великој мери доприноси телевизија, у којој се развило мноштво књижевних талената. Роберт Шервуд, добитник двеју Пулицерових награда, мисли да је „америчко позориште данас у бољем стању него икада раније", а његов колега Елмер Рајс допушта чак и таква поређења у којима амерички театар ставља изнад свих других њему познатих у свету.

„Ево анегдоте која то потврђује", каже Рајс. „При три године разговарао сам у Лондону с пријатељем Бишопом, иначе уредником драмске рубрике у „Дејли телеграфу". Питао сам га да ли су се у лондонским позориштима у последње време појавила каква нова драматуршка имена од којих се може више очекивати. „Јесу", рекао је он, „имамо двојицу". „Ма није могуће", изненађено сам приметио, „а који су то?" „Артур Милер и Тенеси Виљемс", одвратио је мој лондонски пријатељ."

Ако се у тим речима можда и нехотично пројектују помало надмена схватања о „америчком столећу", није претерано рећи да је америчко драмско стваралаштво од 1951 наовамо доспело на висину на којој је већ знатно теже прокријумчарити као уметност дела оптерећена слабостима и наивностима својственим њиховој драматургији из, рецимо, 1914 године. Данас ће ретко који управник позоришта ставити на даске таква дела. Он се навикава да води рачуна о чињеници да позоришни посетилац долази у позориште „из жеље за солидарисањем, саосећањем и успостављањем додира са другима" (Луј Жуве).

ВОЈА ЧОЛАНОВИЋ

Мање пријатан вид читаве те позоришне надградње осветљују Шервуд, Рајс и још неки чланови њујоршког Друштва драмских писаца, у разговору са сарадником „Њујорк тајмс магазина".

„У већини америчких градова", каже Роберт Шервуд, „позориште се угасило, а тамо где га још има оно једва животари, и то стога што у овој земљи многи људи расту и умиру а да ниједном нису имали прилике да гледају комад са живим глумцима. Позориште се у све већој мери зачаурава у самом Њујорку".

Према мишљењу Елмера Рајса, најтежи ударац развоју америчког театра задало је напуштање Федералног позоришног плана. Реализацијом те замисли, у чијем је стварању суделовао и сам Рајс, могла се „унети бакља у замрачена позоришта", која би временом постала места где би се не само приказивали позоришни комади него и давали концерти, држала предавања о уметности и организовале приредбе за децу. Федерални позоришни план је усто нудио перспективе хиљадама незапослених и гладних глумаца концентрисаних у Њујорку: вративши се у своје завичајне градове, они би тамо могли разгорети позоришни живот и створити позоришну публику. „Та ствар је, међутим, пропала услед политичке опозиције".

Рајс затим наводи пример њујоршког позоришта „Сити сентер": „У њега сам полагао много наде. Али њујоршка општина, чији буџет износи милијарду и по долара, — богзна на шта се те паре троше — не одваја за ту уметничку установу ни пет центи. Њујорк Сити је најбогатији град на свету. Париз, иако сиромашан, издржава четири позоришта. Издржава их исто као и Лувр. То није никаква милостиња. Може ли ико очекивати да се галерије уметничких слика издржавају из сопствених средстава? Ниједан симфониски оркестар није се никад сам издржавао, без обзира да ли му је на челу стајао Тосканини или Стоковски".

Но било би неумесно закључити да су амерички драмски писци равнодушни према приликама могућног извора супсидија. Роберт Шервуд, например, сматра да би владу ваљало искључити као потенцијалног храниоца, из простог разлога што „бисмо иначе морали стрепити да не изговоримо ма шта увредљиво у односу на владајући тон у Вашингтону", те је „боље спасти и на последњи долар, него уступити слободу". Његовом колеги Вортону чини се да би позориште у том случају лако могло да се извргне у „терен за политички рагби". Роџер Стивенс види излаз у тражењу помоћи од приватних фондација, као што су Фордова или Рокфелерова задужбина, које иначе додељују извесне своте у васпитне циљеве.

Нијансирајући се у предлозима за практична решења, мишљења тих драматурга су у једном истоветна: да позориште у много чему потсећа на ручну занатску радионицу, чији је сваки појединачни производ индивидуални подухват, са посебним проблемима, посебним начином прилажења, и посебном техником. „Ви знате шта се данас дешава са ручним занатима", каже Рајс. „Ишчезавају свуда у свету. Једини начин да им се продужи живот јесте... новчана помоћ".

ИЗ АЛБУМА САВРЕМЕНЕ УМЕТНОСТИ

ФЕРНАН ЛЕЖЕ: ПЛИВАЧИ (композиција)

Заједнички стан

ДОСМИСЛЕНА мисао да позориште постоји ради публике виси као Дамоклов мач над главом уметничког руководства Хумористичког позоришта. Угодити укусу своје сталне, многобројне публике значи осигурати њену наклоност. Нико не може замерити тој публици жељу за безбрижним смехом. Смех је велико добро човечанства. Али има смеха и смеха. Ако је укус великог дела те публике тако скроман да не пита какви су литерарни квалитети приказаних дела и какви су позоришни квалитети самих претстава, већ само колико су добили смеха за плаћену улазницу, тада се налазимо пред озбиљним проблемом нашег позоришног живота. Не угодити укусу те публике могло би значити да нестану не само њени одушевљени аплаузи у току претставе, већ да нестане и сама публика. А позориште постоји ради публике и штета је да они који су једном заволели позориште одбију се опет од њега. Али постојати ради публике може значити и постојати ради деловања на њен укус.

Има знакова да Хумористичко позориште ове сезоне тежи да постепеним подизањем квалитета репертоара и претстава делује и на укус већ стечене публике и привуче и ону која се према њему, због својих виших захтева, држи још резервисано. То није лак задатак јер тражи одређени однос смелости у постизању новог и опрезности у укидању старог стила рада.

У тој ситуацији постављање Заједничког стана делује више као опрезност него као смелост, јер комедија Драгутина Добричанина својим лакрдијским хумором сасвим одговара већ утврђеном укусу највећег дела публике. Она, ипак, иако сасвим незнатних литерарних квалитета, има, својом актуелном тематиком из нашег живота, једну предност пред безвредним страним комедијама као што су Маскарада, Код белог коња и сл. Основна замисао је духовита, има и добро запажених појединости, али у целини је сасвим површно сликање неких наших ликова и сасвим површно третирање проблематике заједничког становања. Ту проблематику Добричанин је узео само као повод за пласирање низа вицева, који би, сваки за себе, имали своје место у разним емисијама „Веселих вечери". То особито осећамо када читамо текст комедије. Редитељ Марко Фотез успео је да брисањем неких мање успелих вицева (а могао је успети још више када не би било оне тактичке опрезности у чувању стечене публике) учини композицију комедије мало чвршћом, те су сад вицеви природније пласирани у њеном оквиру. У самој поставци редитељ је подвукао с једне стране гротескност ситуација и открио пун лик лакрдије, а, с друге стране, покушао је да разради неке ликове више него што би очекивали на основу текста. Гротескни акценти режије (нажалост не увек успели и укусни) изазивају буру смеха, а уједно чине сценски још видљивијим један недостатак комедије. Добричанин се не смеје само малограђанштини, која још увек избија из људи у одређеним ситуацијама, већ свему редом што стигне, не улажећи у друштвену суштину исмејаних негативности. Од почетка до краја нижу се разни негативни поступци, односи и схватања, чак и негативне мере оних који се и не појављују на сцени — све исмејано а ништа објашњено. При таквом гомилању необјашњених негативности њихов збир може да делује као уопштавање појединачног. Тешкоћа фарсе је баш у томе што док у једним друштвеним условима њена једностраност може бити оштро оружје дотле у другим друштвеним односима може деловати промашено, уколико аутор не успе да јасно издвоји изузетно од општег.

Добричанин, члан Хумористичког позоришта, писао је своју комедију мислећи на одређене глумце. То је особито приметно у случају улоге фрајера Пепике писане за Миодрага Петровића-Чкаљу. Штета је што је тај популарни комичар главни носилац тенденција угађања укусу публике по сваку цену (или, управо, због тога је толико и популаран). Када га публика понесе, а то је редовно случај, он једноставно претерује, изиграва, даје не лик већ грубу шаржу тог лика. А судећи по моментима када случајно хвата меру он би могао стварати и ликове, ако би од ретког случаја направио правило. Морамо признати редитељу да је успео — и поред изразите гротескне поставке претставе — да у њој бар минимално стегне (блажи израз био би неадвекатан) тог глумца навикнутог на бравуре које доносе аплауз на отвореној сцени. Овог пута поделио је један такав аплауз са костимографом Савом Рајковићем, када се Пепика у трећем чину појавио у супер-модној фрајерској одећи.

Добричанин је дао само овлаш понеку скицу карактера. Фотез је прихватио ту овлашност, али у сарадњи са Марком Маринковићем (деда Бога) и Вуком Костић (тетка Пола) пошао је већ и ка њушкевском сликању ликова. Маринковић је у неким моментима (читање нацрта тужбе, претседавање кућном савету, помирење са тетка Полом) био знатно изнад текста, Остали су били отприлике на висини самога текста.

Добричанинов покушај у режији Марка Фотеза биће поука и њима самима и другима који траже пут у нову домаћу комедију. Биће то и својим врлинама (актуелност, живахност, понека стварна духовитост) које значе нешто, иако нису довољне. Биће то још више својим манама (крајња једностраност и површност уз повремено губљење сваке мере и укуса — чак ако се ради и о фарси) због којих су и ауторова замисао и редитељев напор остали, углавном, у оним оквирима ради којих и постоји проблем Хумористичког позоришта.

СТАНИСЛАВ БАЈИЋ

Књижевне новине

ГЛАВНИ УРЕДНИЦИ

Танасије Младеновић и Ђуза Радовић

РЕДАКЦИСКИ КОЛЕГИЈУМ

Ото Бихаљи Мерин, Велибор Глигорић, Радомир Константиновић, Душан Матић и Ристо Тошовић

☆

УРЕДНИШТВО И АДМИНИСТРАЦИЈА

Француска 7, тел. бр. 21.000, број чековног рачуна 102—Т—208

☆

Претплата за годину 1954 Дин. 900., појединн примерак Дин. 20.

☆

Лист излази сваког четвртка

АНКЕТА „КЊИЖЕВНИХ НОВИНА“: КЊИГА НИЈЕ САМО РОБА

МИРКО БОЖИЋ:

Књига се не смије гледати искључиво очима економиста

Издавачка дјелатност? Бучи и мени у ушима годинама. Подузимали смо све, ми писци, да се почне рјешавати то мучно, културно и политичко питање, но досада резултати никакви. Говори се о цијенама књиге, о издавачким привредним предузећима, о трговини, а уз то се стидљиво као помене и култура и културна потреба и културно политички допринос... Не знам, не разумијем се у цијене (не знам на пр. зашто у „Екселсиору“ соба без купатила и мадраца кошта 1.100 динара за једну ноћ, за кога то?), али знам, да се књига не смије гледати искључиво очима економисте него и политичара, што мислим да неки наши другови, и то одговорни другови, не чине. Је ли то проблем међурепублички, а то значи, наш, југословенски, социјалистички, ако се у једној републици субвенционира а у другој не субвенционира, па замашне разлике у цијенама књиге, — директно из наших излога гдје су поређане једна уз другу, — користи непријатељ да нам потури под нос негативну политичност? Је ли то проблем заједнице ако дио њезине културе почива у ладицама? Проблем наравно није једноставан и требало би му прићи с разних страна, али и с једне — најважније — државне помоћи, као дијела огромне дотације или у тој дотацији! (коју пружа нашој култури уопће). Књига није, не смије а и неће бити запостављенија од казалишта, филма, артистичких позорница, казалишта лутака, дјечјих казалишта итд. итд., и нико није дошао на помисао да се ова претворе у привредна предузећа, мада и она имају читав низ нерјешених питања и потешкоћа.

☆ ☆ ☆

МИЛЕНКО ПОПОВИЋ, секретар Удружења преводилаца:

Издавачи, у мањој или већој мери, нису дорасли новом стању

Оптимистички гледам на кризу наше књиге. Уствари то је тешка школа кроз коју пролазе наши издавачи. Књига је роба. Тек у рукама читалаца књига престаје да буде роба. Али као и свака роба књига подлеже свима савременим економским законима. Ти закони су много замршенији од некадањег једноставног закона понуде и тражње. Наши издавачи, у мањој или већој мери, нису дорасли новом стању. Издавачи морају да усретсреде своју пажњу на читаоца и што савременију организацију свога пословања, а не на државну помоћ. Држава би могла да помаже библиотеке и даје дугорочне кредите издавачима.

За последње три или четири године скочиле су цене многим артиклима: цигарете, новине, биоскоп, па и поред тога ту нема кризе. Издавачи морају да нађу пут до читаоца. Могућности су небројене. Издавачима недостаје ефикасна организација рада, динамика и већа способност прилагођавања тржишту. Излаз из кризе није у смањивању пословања. Ко се заустави изгубио је. Потребно је створити густу мрежу препродаваца, путника и повереника у предузећима и школама и одобрити им 25% провизије, упростити отплатни систем и проширити га на ученике и студенте, увести претплату, организовати изложбе и посветити више пажње реклами. Леп пример добре рекламе видели смо у случају Вујаклијиног речника. Критика књига је недовољна и једнострана. Књижевни савети нису увек на висини. У погледу домаће књижевности мислим да би млади писци морали најпре да се огледају у часописима, а не да оптерећују издавачев буџет. Из страних књижевности не треба преводити писце застареле као наш Јаша Игњатовић или по вредности равне Матији Бану. Издавачи изгледа заборављају да класика нема више ни у антикварницама. Занимљиво је да ниједан издавач није дао један леп, савремен каталог својих издања. Али да завршем, мислим да је једна од најтежих ствари видети себе онако како нас други гледају. Уверен сам да ће ова анкета допринети да издавачи превладају кризу отклањањем грешака које су заледиле наше тржиште књиге.

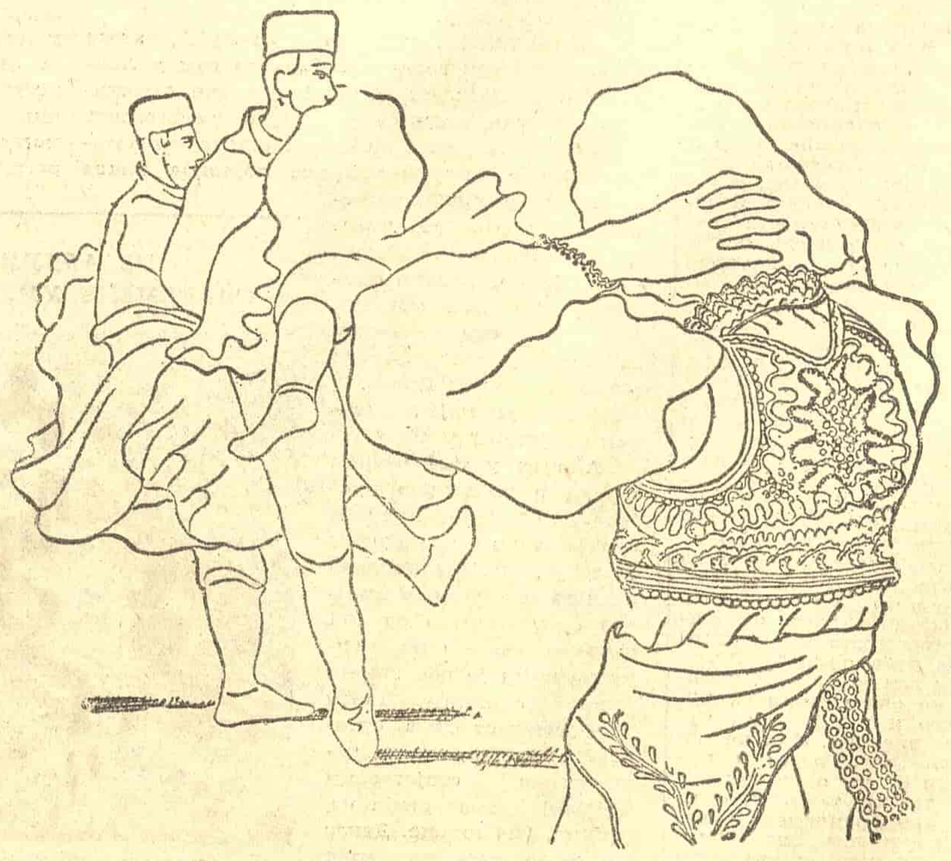

МИХА МАЛЕШ: КОЛО

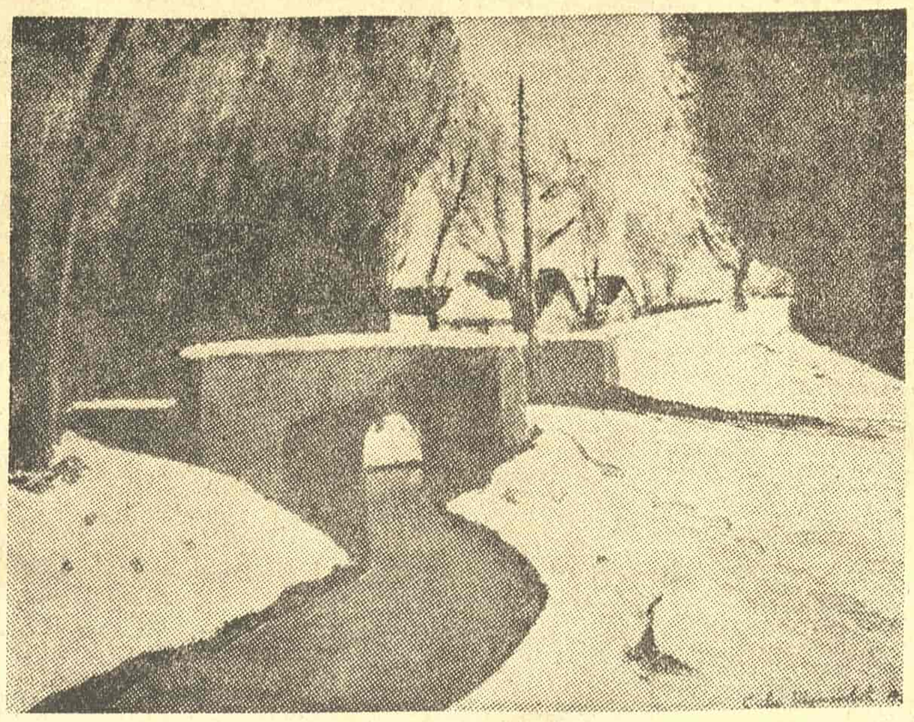

САВА ШУМАНОВИЋ: ШИД

☆ ☆ ☆

ГРИГОР ВИТЕЗ:

Књига се код нас заиста третира само као роба

У нашој садашњој ситуацији која траје ево већ двије године књига се заиста третира само као роба. Резултат је тога, да цвјета књига-роба на рачун књиге-културног фактора. Мислим да одговор: па тако је то и у осталом свијету! не би смио бити оправдање да и ми пустимо стихији тржишта да нам регулира то питање. А досад је било тако препуштено, барем у Загребу, док је у Београду, Скопљу, Сарајеву, па и у Љубљани ипак нешто учињено да се ствар, бар донекле поправи.

Слажем се, да субвенције, односно дотације не рјешавају ствар, али оне могу помоћи, и то тако да се дотира добра књига, како је рекао Вучо. Тако би добра књига могла да лакше дође до читаоца и купца и могла би успјешније да се супротстави књизи која је лошија и често штетна, али има бољу прођу, јер је само на то срачуната.

За појевтињење књиге било би најефикасније кад би се снизиле цијене папиру и осталом материјалу или кад би се остварио обећавани тзв. регрес. Осим тога већина наших штампарија прилично су технички слабе, са дотрајалим и застарјелим стројевима итд. те и то повисује цијену.

Затим, врло је важна ствар — начин кредитирања издавача и књижара. Ту би се могло нешто учинити. Кредитирање би требало уредити на темељу реалних могућности продаје, а она није никако у складу са садашњим тзв. коефицијентом обртаја. Књига се нормално продаје једну, двије, три, па и пет година, а банке су присиљене да од издавача траже много брже обртање тога кредита, тј. банке књигу третирају **само као робу.** Давањем повољнијих услова кредитирања ситуација би се много побољшала.

Слажем се, да се преко добре мреже библиотека ствар може ваљано регулирати, јер се претпоставља да библиотеке ипак неће куповати макаршта и да је једно од најбољих средстава — давање довољних кредита библиотекама. Но то је ствар нашег постепеног развитка. Број и стање наших библиотека не задовољава. Ми имамо веома, веома мало библиотека. А и оно што има слабо су снабдевене. Почело се нешто радити на томе да библиотеке буду народне установе и да буду кредитиране као и школе. Али још нема ништа од пројектираног закона. А то би била веома добра ствар. Узмимо за примјер Шведску која има око 7 милиона становника, а има око 6.500 посудбених библиотека. Па нека само половица тих библиотека купи по један примјерак новоизашле књиге, већ је осигурана основна тиража дјелу.

ИВАН ПОТРЧ:

Рад издавача није само привредна дјелатност

У нашој издавачкој дјелатности имамо свакако две ненормалне појаве: да не можемо издати више скоро ниједну књигу која не би била субвенционирана и да издавачка предузећа не могу куповати девизе за хонораре страних аутора, јер би то тако поскупило књигу да би остала нераспродата. Криза књиге не налази се у редакцискима саветима, криза књиге не долази због сувише великих програма или због неквалитетних програма, криза издавачке дјелатности налази се у чињеници **да се издавачка предузећа не могу привредно осамосталити.** Треба истаћи да код нас у Словеначкој просветне власти дају знатне субвенције издавачким предузећима, а исто тако треба рећи да и нека издавачка предузећа својом трговачком активношћу и сама остварују вишкове, којима исто тако субвенционирају књигу — што значи да јој дају такву цену која омогућује купцу да набавља књигу. У исто време пак остају неплаћени хонорари страним ауторима (бар већини њих), због чега су издавачка предузећа почела чак плаћати и казне — што ће вероватно довести до тога да књига у будућности буде још скупља. Што се тиче девиза и компензација с иностранством, морамо свакако знати да ми врло много преводимо, док у исто време наше ауторе врло мало преводе; чак иако би наша издавачка предузећа имала с тим нашим ауторима које преводе на стране језике погодбу да један део тих својих хонорара уступе издавачком предузећу које је преведено дело први пут издало код нас, то би изнело тако мало девизних динара да се тиме не би могао платити ни стоти део наших девизних потреба. Уосталом наша издавачка предузећа таквих уговора с нашим ауторима и немају.

Баш та два за њих тако акутна проблема издавачка предузећа данас не могу сама решити. **То је данас посао наших привредних и културно-просветних форума.** (Решења као што је помагање с издавањем неквалитетне литературе за издавачка предузећа су неприхватљива). Иако се девизе добијају за разне друге гране културне дјелатности, набавка њихова за књиге скоро да не долази у обзир, јер се сматра да су издавачка предузећа у првом реду привредна предузећа и да раде са добитком. Ми знамо да несумњиво девизе треба дати за позоришта, а за издавачка предузећа једноставно тражимо да она сама остваре потребне девизе, да их купе на слободном тржишту. А несумњиво је исто тако да издавачка предузећа за просвећивање читалаца чине по прилици бар исто толико колико и позоришта за просвећивање публике.

Оно што и даље омета издавачку дјелатност, то су залихе које се по издавачким предузећима сваке године пењу у све већи број милиона; те залихе оптерећују издавачка предузећа и за период времена унапред, јер на њих треба плаћати камату. У своје време издавач је правио калкулације за књигу на основу трећине њеног тиража, тј. на оноликом тиражу колико је првих месеци или прве године по изласку књиге продао. Данас правимо калкулацију са сто посто тиража, јер би иначе књига била још скупља. Треба знати да би књига морала просечно бити на тржишту бар пет до десет година. Непродани део тиража прве године сматра се робом и за њега издавач мора плаћати камату као што то раде и друга предузећа за своје залихе робе.

Све те тешкоће и проблеми настали су у првом реду због тога што привредни органи гледају на издавачку дјелатност као на искључиву привредну дјелатност, те је баш због тога парола анкете да књига није само роба актуелна и погађа у суштину проблема. Требало би све учинити како би наша издавачка предузећа добром и квалитетном књигом „затровала“ нашега човека, како би му омогућила куповину књиге, а не да високим ценама истргну нашем човеку књигу из руку. Горње проблеме и тешкоће издавачка предузећа не могу сама решити, на ред сад долазе други...

Библиографија Вељка Петровића

Засебно штампана издања

1912 — **Родољубиве песме.** Београд 1912, стр. 31

1913 — **На прагу.** Књига стихова 1904—1912. Београд — Панчево 1913, стр. 245.

1921 — **Варљиво пролеће.** Десет приповедака. Панчево 1921, стр. 208

1921 — **Буња и други у Равнграду.** Предратна причања. Панчево 1921, стр. 235

1922 — **Три приповетке.** Београд 1922, стр. 125.

1922 — **Померене савести.** Десет приповедака. Београд 1922, стр. 181.

1924 — **Искушење.** Петнаест приповедака. Београд 1924, стр. 121

1926 — **Приповетке.** Свеска прва. Издање Српске књижевне задруге бр. 185. Београд 1926, стр. 176.

1927 — **Српска уметност у Војводини.** Са илустрацијама у бојама. Други део: О сликарској уметности Срба у Војводини XVIII и XIX века написао Вељко Петровић. Издање Матице српске. Нови Сад 1927, стр. 135.

1930 — **Приповетке.** Библиотека Савремених југословенских писаца. Сабрана дела, књига прва. Београд 1930, стр. 119.

1930 — **Приповетке.** Библиотека Савремених југословенских писаца, Сабрана дела, књига друга. Београд 1930, стр. 167.

1930 — **Шумадија и Војводина.** Београд 1930, стр. 16.

1932 — **Изданци из опаљена грма.** Дванаест ратних и поратних приповедака. Издање пишчево. Београд 1932, стр. 170.

1932 — **Приповетке.** Библиотека Савремених југословенских писаца Сабрана дела, књига трећа. Београд 1932, стр. 179.

1932 — **Приповетке.** Библиотека Савремених југословенских писаца. Сабрана дела, књига четврта. Београд 1932, стр. 140.

1934 — **Приповетке,** књига друга. Издање Српске књижевне задруге бр. 247. Београд 1934, стр. 137.

☆

1948 — **Препелица у руци и друге сличне приповетке.** Издање Матице српске. Нови Сад 1948, стр. 189 (Препелица у руци награђена је I наградом Савезне владе 1949).

1948 — **Изабране приповетке.** Издање Просвете. Савремени југословенски писци књ. 9. Београд 1948, стр. 437.

1949 — **Буња.** Издање Ново поколење. Београд 1949, стр. 62

1950 — **Приповетке.** Издање Новинско и издавачко предузеће Савеза новинара Југославије. Хумористична библеотека „Јежа“. Београд 1950, стр. 229.

1950 — **Баба Маца.** Мала библиотека, књ. 37. Београд 1950, стр. 40.

1950 — **Три приповијетке.** Издање „Просвјета“. Загреб 1950, стр. 58.

1950 — **Приповетке.** Издање „Зора“. Југословенски писци. Загреб 1950, стр. 369.

1950 — **Препелица у руци и друге сличне приповетке.** Издање Матице српске. Нови Сад 1950, стр. 190 (Друго издање).

1951 — **Четрнаест приповедака.** Издавач Српско културно просвјетно друштво „Просвјета“. Загреб 1951, стр. 286.

1951 — **Стихови.** Издање Српске књижевне задруге, књига 317. Београд 1951, стр. 258.

1952 — **Родољубиве песме.** Издање Матице српске. Библиотека Мозаик, прва свеска. Нови Сад 1952, стр. 92.

☆

У Народној енциклопедији штампаној у Београду 1924 до 1929, објавио је В. Петровић преко три стотине чланака и биографија о српским писцима и уметницима.

Матица српска објавиће у току 1954 године Сабране списе Вељка Петровића у осам књига.

Ж. П. ЈОВАНОВИЋ

☆

БИБЛИОГРАФИЈА

Бранко Чубриловић: **Петар Кочић.** Издање Државног издавачког предузећа „Свјетлост“, Сарајево, 1953, ћирилицом, стр. 303, цена 294 дин.

Бранислав Ђурђев: **Турска власт у Црној Гори у XVI и XVII веку.** Издање предузећа „Свјетлост“, Сарајево, 1953, ћирилицом, стр. 135, цена 215 дин.

Исправка

У прошлом броју „Књижевних новина“ у чланку „Један прилог познавању Матоша“ од Божидара Ковачевића, испало је при склапању листа неколико речи, те се пореметио смисао. Тамо где се говори о Мити Димитријевићу треба да стоји: „У Матошово доба он је био познат (и озлоглашен) као писац романтичног песничког дела „Оливера“, а у наше време као писац драме „Сестра Леке капетана“. — Сем тога у реченици о Шпири Лазићу треба да стоји година 1930, а не 1900.

Одговорни уредник Танасије Младеновић, Београд, Француска 7 ● Издаје Удружење књижевника Србије. ● Штампа „Политика“, Цетињска 1.

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА „ВОЈВОДАР МАРКОВИЋ“